

NELI CORNEA

INSEMNĂRI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIN

VREMEA RĂZBOIULUI

(JURNAL)

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI H. STEINBERG & FIU

94 STRADA LIPSCANI, 94

Prețul Lei 8.

INSEMĂRI

DIN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

YREMEA RĂZBOIULUI

NELI CORNEA

INSEMNAŘI

DIN

VREMEA RĂZBOIULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj
(JURNAL)

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRARIEI H. STEINBERG & Piz

94, — STRADA LIPSCANI. — 94.

INSEMNĂRI

DIN

VREMEA RĂZBOIULUI.

(JURNAL)

București, 17 August 1916.

In plin război. Mai eri, alaltăeri, aveam atâta bine, ne răsfațam în fericirea inconștienței și azi? Iată, ce ni-e dat să scrim pe răbojul vieții:

Țara, zguduită din temelii de chemarea goanelor, sate și orașe cutreerate de imobilizare, hotarele 'n foc, bufnituri de bombe ale Zeppelinului, trecerea Carpaților, ocuparea Brașovului. Minuni!.. Și... spaime. Suntem luați, într'un cuvânt, în vârtejul sângeros al războiului mondial.

Dar zilele mărețe, ce ni-e dat să trăim, ne-au deșteptat la cea mai frumoasă viață sufletească de conștiință națională. Ne-am trezit însfârșit,

(amortisem aproape așteptând nemișcați) și noi (popor oriental prin obiceiuri, nu prin sânge) care zâmbeam cu nepăsare și la întrebarea gravă, „intrăm sau nu intrăm în războiu?” Parcă era vorbă de vreo operetă.

Evenimentele, care s'au îngrămădit cu iuțeala fulgerului din ceas în ceas, ne-au scuturat din moliciunea inconștienței dintr'odată, ca prin farmec, aprinzând în suflete, flacăra dragostei de neam.

Betia clipelor, când s'a declarat războiul nostru, nu se poate descrie. Era o aiurare. Toată țara se ridicase în picioare.

Zguduită de un freamăt, cum freamătă cordul biciuit de furtună, tot poporul — dela cei mari din palate, pân' la cei mai umili din colibe, — cuprins de frigurile entuziasmului, era 'o inimă și un suflet, dorind înfăptuirea neîntârziată a idealului național.

Cine n'a văzut cu câtă evlavie, vibrând de emoție, se grăbea fiecare om la datorie? Să ajungă mai repede la postul de onoare, era singura dorință a tuturor. Că ce jertfe poartă'n sine, nimănui nu-i trecea prin gând.

O șovăire, o tremurare în ochi, pe fețe? Nicăiri. Peste tot, vedeai pe obraji numai razele mulțumirii, că în sfârșit ni se implinesc năzuințele seculare, de a dezrobi frații, aducându-i la sânul Patriei-Mume.

Toți sunt gata să infrunte orice primejdie.

Și pleacă dorobanții chipeși, plini de veselie, cu o hotărâre nestrămutată de a-și face datoria, purtând în adâncul ochilor un vis... o credință...

Brașovul cucerit— o minune, ca în povești,— ca și celelalte ținuturi să ne rămâe, să nu le mai pierdem, se roagă lumea, închinându-se cucernic.

Să le pierdem, s'ar putea? Soptesc emoționată. Indoiala, totuși, mă roade de multeori. N'o fi oare o presimțire? St!.. Tăcere. N'ai altă treabă? Mă cert nu odată, străduindu-mă să'mi amuțesc glasul tainic, ce se ridică sfios din adâncuri.

De acum, un singur gând, un singur scop de viață trebuie să avem: *Să biruim.*

Să biruim cu orice preț, căci biruința înseamnă, a ne izbândi visul măreț.

Se facem tot, ce-i cu putință, pentru a ne secunda cu bărbăție oștirea. Când copiii ni se duc să închiege cu sângele lor viitorul de aur al neamului, clădind cu trupurile lor temelii României Mari, noi, cei rămași pela vetre să aducem la rândul nostru orice jertfă pentru izbânda oștirilor.

Da, da... E foarte frumos să rostesti cuvinte mari... și-i ușor când ești liniștit dar când ți se strânge inima... Ah!.. Copiii mei, voi pe unde sunteți, pe care front? Mai trăiți?

Mi-e frig... Parcă un junghiu mi-a pătruns la inimă... Condeii mi cade din mână...

20 August.

Inaintăm... Oastea noastră, care a luat cunoștință de puterele-i de vânjoșie clasică, trece în Ardeal din izbândă în izbândă. Tricolorul românesc, falfăe victorios la Brașov și împrejurimile-i pitorești.

Pe acolo, pe unde ne-a căutat drepturile străvechi Mihai Viteazul și înaintea lui cu câteva decenii Petru Rareș, se avântă azi la recucerirea sfântului pământ strămoșesc falnica noastră oaste.

Dușmanii, fug mâncând pământul. Precum se pare, au pierdut partida, deci orice speranță.

Dorobanțul, când e vorba de țară, luptă ca un leu. Nu cunoaște stavile, piedici, împotrivire. Nui e frică de dușman, de tunuri, de moarte. Cu prilejul luptelor începute, țăranul a dovedit virtuți așa de mari, toate virtuțile rasei, ce n'ai fi bănuț sub înfățișarea-i umilă, sub sumanul aspru și petecit.

Ne surprind aceste virtuți cu atât mai mult căci el n'a învățat pela școli cum trebuie să-și îplinească datoria cea mai înaltă, ce are un om, aceea către țară și neam.

Graba, cu care au răspuns țărăni la chemarea patriei, ridicându-se cu toți ca un singur om, e demnă de o tragedie de Sofocle, întocmai ca și despărțirea lor de neveste și copii, lăsând baltă vatră, holde, sămănături, având

singura grijă să nu întârzie, să fie cel dintâi la datorie. Să alerge sub steag, să lupte, să atace. Atâta știe, atâta'l preocupă.

Cu o putere conștientă de țal vin oamenii valuri, valuri, spărgând văzduhul cu urale și cântece. Și pleacă la hora morții doinând și gătiți cu flori, ca la nuntă, fericit fiecare că și poate jertfi viața pentru mărirea patriei.

De unde sfânta însuflețire patriotică în inimile acestor fii simpli ai națiunii? Ce le întârește astfel sufletul de-s gata la orice jertfă? Cine a sădit în ei conștiința pătrunsă de năzuinți arzătoare?

O fi glasul firii strămoșești, energia ascunsă ațipită din moși strămoși, care s'a trezit deodată la alarma patriei, la chemarea tobelor și clopotelor. Datoria ostășească la dânsii e nu numai o cinste, ci chiar o fericire.

Este o adevărată minune conștiința națională la acești plugari umili, cari n'au avut nici o pregătire sufletească ca tinerele generații dela orașe.

Sfânt popor, conștient de menirea-i în lume care știe instinctiv, printr'un glas lăuntric al sufletului său de elită, că jertfirea pentru patrie este o datorie poruncitoare, absolută.

Las și mișel cel ce i se sustrage...

Comunicatul oficial în limba-i scurtă, limpede ne vestește luarea unui mare număr de prizonieri cu prilejul ocupării Brașovului. De aici

putem deduce însă, că au avut loc lupte crunte, cu pierderi și din partea noastră.

Oare... n'or fi... Nu, n'am curaj să'mi întregesc gândul. Când mă gândesc, la băeții mei, tremur... Și toată ziua mă gândesc, când gândul răpit acum într'o altă înlanțuire de preocupări, necunoscute pân' aici, se 'ntoarce mereu la flințele dragi. Noroc, că nădejdea se anină mai aprig de om decât desnădejdea.

Ca o neprăvăzută consecință a mobilizării generale, n'avem pâne. Din ziua intrării noastre în război nu mai găsim. Dar pe cine preocupă azi mâncarea? Emoțiile, care se țin lanț, coplesindu-ne, țin loc de hrană...

Monstrul de Zeppelin nu ne slăbește. Ne dă o vizită, aproape în fie care noapte. Sămănând zarvă, gălăgie, groază, vrea să ne vâre în spriet. Dar noi, la sinistrele țignale și dăngătul clopotului cel mare dela Metropolie, ne repezim la ferestre, privind ca dintr'o loje cum e urmărit și prins în lumina reflectoarelor noastre, în drumu-i aerian. Face mai mult sgomot decât pagubă. Totuși, teutonii setoși de răzbunare, se pot lăuda cu câțiva guzganii morți, copaci dezrădăcinați, ziduri prăbușite...

Dușmanii ne-au bombardat orașele Giurgiu, Constanța, Verciorova, T. Măgurele.

Bulgarii, s'au ivit la Bazargic. Nu înseamnă oare vreo prăpastie? Mă tem că acești vecini perfizi, ne-o coc, pândind ceasul unei slăbiciuni...

22 August.

Trăim vremuri de o mare însemnătate istorică. Este cea mai frumoasă, cea mai glorioasă epocă din istoria noastră de două mii de ani încoace. Ni se împlinește visul, ce însuflețea generațiile din veac în veac, îndemnându-le să sufere cu răbdare schingiuirile, ce ne înfigeau stăpânirile streine.

Dacă numai prin război se poate izbândi idealul întregirii tulpinei dezmembrate, am primit și eu ideea războiului, deși cu inima în-sângerată, căci îmi plecară trei fii, trei stejari, la lupte crunte; eram însăși o pacifistă convinsă luptând demult prin scris și prin grai pentru dezarmare, având lozinca: Jos armele!

Dar cine poate opri venirea firească a lucrurilor? Și când s'a declarat războiul mi-am aplecat capul cu smerenie. Acum, ori nici odată fiind doar prilejul, de a ne întruchipa visul: Neamul întregit.

Eram împotriva războiului din principiu. Nu-l doream deci. Dar nu mă înspăimântau nici primejdiile, ce poartă 'ntr'însul. Sunt o fire prea cumpătată ca să nu mă supun la orice lege, la orice datorie.

Să mă las coplesită de mâhnire? O, nu. Copacul cu rădăcini adânci nu se teme de furtună. Ș'apoi pentru o Românie Mare, nici o jertfă nu-i prea mare și când mi-au plecat fiii

în război, n'am avut pe buze decât surâs și cuvinte de îmbărbătare pentru ei..

Potolindu-se valurile pornirii trupelor pe fronturi, în oraș s'a așternut liniștea. Avem iarăși pâne.

Acum, am avea de toate, — afară de zăchar, care se găsește tot mai rar, — încât am putea crede că ne-au revenit zilele bune de odinioară, dacă n'am simți în suflet un gol, o durere pentru cei plecați..

În tot lungul Dunării bombardări ucigătoare. Apele albastre sunt răscolite de jerbe de foc roș-galbene ale tunurilor și bombelor dușmane..

BCU Cluj / Central University Library Cluj

23 August.

La vestea mersului glorios al armatei în Ardeal, ne străbate un fior de mândrie. Dar pe cât de mult ne umple de bucurie cuceririle de acolo, pe atât de nespus ne măhnesc știrile din Dobrogea. Pe cale particulară, aflai adică astăzi, că bulgarii aliați cu nemții și austriacii, după ce ne-au atacat mai alaltăeri, aproape de Siliștra acum s'au năpustit pe ai noștri cu forțe superioare la Turtucaia. Picioarele mi s'au tăiat dintr'odată și pielea mi s'a îmbrobonit cu picături de sudori, aflând vestea rea. Vai, ce ne așteaptă !..

Dorobanțul semeț să fie bătut, în Dobrogea, pe când în Ardeal poartă steagul țării la bi-

ruințe? Noi, să avem înfrângeri? Nu se poate. Va fi numai învolburarea unei furtuni trecătoare.

Războiul, e doar ca marea frământată veșnic de flux și reflux.

E cu putință să fie biruit un popor ca al nostru, care dă dovezi de eroism, cu gesturi de abnegație de o frumusețe clasică. Parcă'n el, gemuse înăbușit clocotul avântului măreț.

Numai câte pilde văzurăm cu prilejul pornirii oastei la lupte. Voluntari, tineri și bătrâni, au cerșit cinstea, să intre printre luptători. Tatii cu fiii, mai multe sute de liceeni, s'au înrolat sub flamură, cerând a fi trimiși neîntârziat pe câmpul de bătăiă.

Un profesor ceruse, să poată lua parte la lupte îndată, să-și facă datoria înainte de a obosi.

Tărânci își îndemnau băeții nevrâstnici să ia arma intru apărarea pământului. (Cultul lor pentru acesta e cunoscut). Altele 'și mângăiau bărbații grăind :

„Pentru noi, nici o grije să nu duci, gândește-te numai la țară“. Cuvinte simple, care le pune printre femeile biblice ale tragediei grece.

Nobil și eroic popor !.. S'ar putea să nu-și izbândească pe deplin visul secular, moștenit din tată'n fiu ?

24 August.

De când aflai, vestea rea despre luptele dela Turtucaia, mi s'a înfipt în gând o neliniște mistuitoare. Teama, că știrea corespunde adevărului îmi stă ca un jăratric pe suflet. Degeaba încerc a mă liniști, degeaba caut să'mi distrez gândul, luând parte sufletește la mersul oștirilor, în munții, cari nu mai sunt granițele: zăgazul drumurilor noastre. Parcă văd strălucirea colanului de baionete încununând Carpații, ce în lumina istoriei noastre va preamării vândjoasa putere de viață și stoicismul neamului.

Tot urmărind oastea 'n gând, în mine se desface convingerea că uniți cu toții în acțiunea lor, prin marile interese naționale, ei plămădesc acum floarea albastră a solidarității, pe care au s'o cultive și după ce se vor întoarce victorioși acasă, uitând pentru totdeauna micile patimi, ura, gelosia ce-i sfâșiasse înainte de război.

Vor ști, desigur, să tragă folos din larg din războire. Lupta, doar luminează și oțelește, dă învățături și înalță...

26 August.

Turtucaia a căzut. Mărturisește Comunicatul Oficial de ieri. Când, cum, din ce cauză? Nu suflă boabă. Pe semne, (după ei), amănuntele

nu ne privesc pe noi civili. (Din punct de vedere strategico-politic? Poate).

Și împrejurările nenorocirii ne rămân tănuite. Dar când începi să cercetezi, ți se pare că înnebunești. Din ce vrei să deslușești mai bine o taină, din ce te zăpăcești parcă mai mult. Din ce vrei mai dinadins să nu te gândești, gândurile te prindesc mai năvalnic.

După acalmia, ce a urmat plecării de zgomot și înfrigurarea plină a oastei, iată-ne în toiu vijeliei dezlănțuite.

Vestea înfrângerii ne-a lovit ca un trăznet. Stăm buimaci, impietriți în liniștea grea, covârșitoare, ce plutește în aer. Au fost lupte crâncene, pierderi? Nu știm nimic...

Deși mă mângâie speranța că băeții mei sunt pe frontul celălalt, plâng cu mamele îndurerate care nu-și vor mai vedea copiii, cu văduvele și orfanii, cari nu-și vor mai îmbrățișa iubiții.

Vai, vai!... Războiul e ceva cumplit!...

Dacă pământul bulgăresc ar ști să povestească, am afla de bună seamă că a fost udat de sângele vitejiilor dorobanți și am cunoaște toată grozăvia furtunei, ce s'a abătut asupra noastră...

Bărbatul meu, un naționalist fanatic, cum nu mai e altul, e frânt. A căzut la pat, ca un copac doborât. Nici o mirare, cu sănătatea-i șubredă și nemăsurata-i dragoste de neam!...

1 Septembrie.

Orașul e cuprins de o desnădejde mută. Situația-i încordată, lumea într'o așteptare chinătoare.

Spaima crește, o spaimă fără nume, neînțeleasă. Parcă o furtună geme înecat.

Lipsa de știri și nesiguranța de soarta celor plecați, mărește nerăbdarea și neastâmpărul. Toată lumea șoptește de o nenorocire cum n'a mai fost sub soare. De pierderi sângeroase, trădări, părăsirea trupelor de către comandanți... (Parcă într'o grădină nu sunt și burueni?).

Dar nimenea nu știa nimic precis...

Sosiră însă răniții și cu încetul s'a aflat și de primejdia ce ne amenință din Dobrogea.

Deodată s'au umplut spitalele... (Va se zică avem pierderi neînchipuit de mari).

Cei dintâi răniți... Intâii soli în luptele noastre, încununăți de lumina gloriei...

Onoare lor, cari au scris cu sângele lor o pagină de glorie neștearsă în istorie, prin bătaia dela Turtucaia, unde au susținut cu piepturile lor trei zile și trei nopți atacurile înverșunate ale unui dușman de cinci ori mai mare și cu mult mai bine înzestrat cu arme și cu tunuri perfecționate.

Cele povestite de răniți, îți scoală părul în cap. O tragedie cumplită, ale cărei scene îți biciuesc vinele.

Râuri de sânge au udat pământul... Doro-banții au luptat cu vitejia strămoșească red-eșteptată disprețuind moartea, sub ploaia ne-curmată de gloanțe și de bombe, în urletul tunurilor, amestecându-se într'o încâerare aprigă corp la corp, însângerând pământul și apele Dunării, până unde se rostogoliră luptele crân-cene. Mulți au scăpat trecând înot, mulți s'au înecat în clipa deznădăjduită a surpării defen-sivei noastre.

Sărmanii băeți !... Câte au îndurat, prin ce iad au trecut ei, cari și-au dat toată însufletirea tinereții și au plecat cu atâta voioșie !... Dar au plecat la... danțul morții. Au pierit atât de mulți..

Biete mame, voi, cari v'ați ascuns lacrămile în perne, surâzând fiilor gata să plece, ca nu cumva să țâșnească pe buze, vre-un regret de descurajare, acum... Nu e prea cumplit !... Atâtea mame îndurerate peste tot... Plânsul tânguitor mă uluește. Stai în adevăr mut, copleșit în fața durerilor mari, pentru care nu este nici balsam de alinare, nici mângăere, nimic..

Zeppelinul, ne vine mereu cu alai și larmă de ne-a spart urechile.

O fi un avertisment !... Un, (ca al troppistilor), „memento mori“ !..

7 Septembrie.

Nenorocirea dela Turtucaia a năucit lumea. Frica e generală că nemții și varsă pela O-

tenița puhoaielor infometate, nădăjduind să pue-
stăpânire pe hambarele noastre pline. Cum nu
s'a putut preveni înfrângerea aceasta grozavă,
plină de urmări triste? Să fie lipsă de preve-
dere, de tactică a șefilor supremi?

În tot cazul, nenorocirea ne-a șters din suflet
poesia entuziasmului cald și a încrederii...

Crezând că cu venirea unui număr atât de
mare de răniți aș putea să fiu și eu folosi-
toare patriei, (nelipsindu-mi nici cunoștințele,
nici spiritul de abnegație), mi-am oferit servi-
ciile la „Crucea Roșie“. Dar am fost respinsă
fiindcă nu-s nici tânără, nici frumoasă...

Dobrogea ni se discută. Lupte crâncene pre-
tutindeni. Tot lungul Dunării e în foc. Invol-
burarea încinsă a gonit populația de la vetrele
ei. O mulțime de refugiați au umplut Bucu-
reștii cu tânguiri lor jalnice.

11 Septembrie.

Văzând că la „Crucea Roșie“ nu mi se pri-
mește devotamentul ce voiam să închin eroilor
răniți, l'am dat din larg Ecaterinei R. bolnavă
la Spital. Sărmana mea prietenă nu găsea
doctor, care s'o caute acasă, războiul răpin-
du-ne orice ajutor medical.

Mă duc zilnic să-i aflu dorințele, mulțumind-o
în marginile îngăduite de împrejurări. Bat dru-
murile necurmat. Niciodată nu m'am plimbat

atât. Dar merg oftând, plină de năduf, cu capul în jos parcă 'mi atârnă de el un bolovan, îndoită sub povara neliniștei. Nu pot scăpa de o simțire neplăcută de apăsare... De ce nu primesc nici o veste de la copii, de ce nu 'mi scrie nici unul? Mă duceam des pela birouri de informații și nu lăsați neîntrebată nici o persoană cunoscută, ce-mi aducea întâmplarea 'n drum.

Roșiorii și cei dela Cavalerie, erau mai ales ținta privirilor mele cercetătoare, Lucian fiind doctor la cavalerie. Bucuria mea, când zării, eri în mulțime o tunică roșie. După el!... Și cât p'aci să-l pierd din vedere. Noroc că s'a oprit de vorbă cu un alt soldat și așa putui afla că Lucian e bine, sănătos, soldatul fiind trimis tocmai de dânsul în afaceri oficiale.

Mi-a surâs norocul să aflu și de ceilalți că sunt sănătoși. Puiu, (alias Horia) zboară cu camarazii viteji prin Ardeal pe aripile însuflețirii ca să ne miște hotarele. Oliviu, (magistratul) trebuie să se supue la muștruluit. (Fusese reformat ca suferind, ș'acum l'au găsit bun de soldat. E doar nevoie să fie supliniți de către cei slabi, doșiții, cei cu spete tari).

Copiii mei, sănătoși... Trăesc! Ce fericire!...

Și cu ce simțire de bine îmi inundă sufletul siguranța, că nici unul n'a fost la iadul din Turtucaia...

In oraș e liniște. O liniște grea, cum e în preajma unei furtuni...

Veștile bune din Ardeal l'au întremat pe soțul meu. E fericit, urmărind pe hartă cuceririle oastei, falfăirea tricolorului mândru la Almaș, Țara Bârsei, Făgăraș. *Făgăraș...* oraș scump nouă, de unde a plecat cu șapte sute de ani în urmă, Radu Vodă, întemeietorul României de azi...

16 Septembrie.

După Paris și Londra ne-a venit și nouă bucureștenilor rândul să fim bombardati de teutonii setoși de sânge și de răzbunare. Acest „Kultur-Volk“, cum are presumpția să se numească, s'a degradat pân la cea mai ordinară crimă omorând bătrâni, femei neputincioase, copii plăpânzi, cari nu se pot apăra.

Bombardarea orașelor deschise ne fiind îngăduită de codul războiului, este o crimă bestială, care'n istorie va fi veșnic ca o pată pe numele german. Aici și-au împins țara, cu pretenția de a fi cea dintâi pe scara civilizației, lunkerii trufași, descendenții marilor cugetători, Goethe, Kant, Börne, cari au conceput pacea universală.

Dar furia, cu care și împlinesc răzbunarea josnică, ce ne poartă, de ce nu-i în stare? Văzând că de Zeppelinul lor nu ne sinchisim, au venit acum în plină zi, prin surprindere.

Era o zi minunată de toamnă. Luni (13 Sept.) Pe stradă lume multă. Deodată se pomenește pe neașteptate o bombardare strașnică.

Din frumosul nostru văzduh albastru, izbucni un bubuit puternic, înfricoșător par'că s'au zdrobit toate fulgerile de sus. Orașul, ca zguduit din țâțâni, fu cuprins de panică, mai ales că bombele se spărgeau întetându-se.

Lumea, cu ochii uimiți de groaza morții, înebunită de spaimă, fugea, se 'nvârtea zăpăcită de colo pân' acolo, făr' să știe bine, ce se petrece în jurul ei. Mulți vrând să caute adăpost pe la prăvălii, au fost respinși.

Eram și eu printre aceștia. Incercând să intru la magazinul L. N. mi-s'a trântit ușa 'n nas, cu cuvintele : Nu mai vindem azi nimic !

Ce să fac, pe unde s'o iau ? Mă gândeam privind micile pasări albe, (vre'o opt la număr) sămănătoare de moarte, care se roteau în înălțimi, lăsând în urma lor mici rotogoale de fum, ca niște nourași albi și... atâta groază.

Imi puneam aceste întrebări, foarte liniștită de altfel, căci niciodată și de nimic nu'mi pierd prezența de spirit, nici cumpătul.

Dar ce-am văzut în drum, luând'o spre casă n'am să uit cât trăesc. Victime nenumărate : răniți și mutilați. Membre sfâșiate, însângerate. Aici o ureche, colo un braț rupt. Intr'o căruță, se bălăbănea o mână, numai sânge, protestând parcă la cer împotriva sălbăticiiei prusiace. Pe un trotuar, lângă piața florilor, zăceau nouă cadavre. Copii, cu părinții și bunicii. A scăpat cu viața numai un prunc rămas în leagăn. Cât

va trăi, își va aduce aminte desigur, de „Kultur Volk“.

Cercetașii erau conștienți de rolul lor. Ei, mititeii aduc multe servicii pe aceste vremuri de grea cumpănă, înlocuind bărbații duși pe câmpul de luptă.

Mergeam încet, priveliștile lugubre oprindu-mă în loc mereu; deodată aud un șuerat sinistru urmat de o lovitură în sec. Ce grindină râpăia în jurul meu? Mă uit în toate părțile.

— Ascundeți-vă, doamnă, — îmi svârle 'n fugă un domn, — nu vedeți că ne omoară nemții?

— Un șrapnel s'a zdrobit deasupra noastră zice un ofițer, căutând un adăpost.

Iușesc pașii, urmându-i mai mult sugestionată de spaima lor și întru într'o prăvălie, mai ospitalieră decât aceea a bogătașului L. N.

Dupăce s'a liniștit văzduhul brăzdat de bombele ucigașe, pornii spre casă, zugrumată de un chin amar. Toată ființa îmi era în răzvrătire în potrivea criminalilor sălbatici, sub suflul ghietos al morții, ce mă atinsese...

A doua zi, Marți, preinșii cavaleri ai Kaizerului zănatic, au venit des de dimineață. Înainte de opt. Obiectivul era Arsenalul. Casa unde stăm fiind în apropiere, s'au aruncat în jurul nostru opt bombe, cu un zgomot infernal. O bombă căzând la cinci zeci de metri de noi, în dosul casei, îmi părea că s'a cutremurat pământul prăbușind peste noi zidurile...

De abia s'au retras ucigașii. m'am îmbrăcat să es în oraș. Zădarnic mă ruga Ion să stau binișor, căci afară se răsfată încă moartea în baie roșie de sânge. Rămăsei neclintită în hotărârea mea.

Făgăduisem Ecaterinei să-i fac niște cumpărături și nu dau îndărăt de la o îndatorire luată, să curgă și bombe de foc din cer.

Dar abia sosii în piața florilor și porni clopotul cel mare, vestind apropierea aviatorilor haini. Iar împrăștiară spaimă și groază cu tunetele și trăsnetele lor afurisite.

De data asta victime au fost puține, lumea, fiind îngăduită, — în urma unei ordonanțe politenești, — să se adăpostească prin prăvălii, ganguri, pivnițe și sub bolte. Dar devenise și mai prudentă, punând frâu curiozității, din care cauză au fost omorâți atâți...

Bombardări violente și la Constanța, Giurgiu, Cernavodă, T. Severin. Multe victime...

17 Septembrie.

Păsările morții ne dau târcoale mereu deasupra orașului. Ziua aeroplane, noaptea Zeppelinul. Adevăratul ceas de jertfe pentru noi civilii abia acum a sunat. Acum luăm parte și noi la război, în cea mai cumplită tragedie a omenirii.

Ne aducem și noi, populația desarmată obo-

lul de sânge pe altarul patriei. Când se pornește acel splendid clopot, acum atât de lugubru, din dealul Metropoliei, moartea și flutură aripile negre de-asupra noastră. Bombele dușmane ne pândesc neîncetat din seninul cerului nostru de un albastru minunat. Pirații aerului vin turbați într'una, la orice ceas, ziua, noaptea și cu liniștea unui duelist ne studiază mișcările, ne ochiesc, flecare-i ținta urii lor veninoase, în cât nu știm în care clipă ne trăznește o bombă.

Dar, parcă ne-am împăcat cu ideea morții decând o vedem în tot momentul. După întâiul măcel sângeros al bombardării îngrozitoare, când nu știai dacă mai trăiești în următoarele clipe, mi s'a reaprins energia stinsă sub suflarea spaimii.

Ceasurile de groază înmoaie, zdruncină sucii vieții și celui mai hotărît și brav.

Acum abia, parcă mi dau seamă că omul nu trăiește în chip desăvârșit decât în momentele grele de primejdie și de chin.

Moartea, ce împrăstie de sus vrăjmașul crunt, nu ne mai despică nici o frică. Din potrivă.

— Tu, chiar o provoci, firește — mă muștră Ion, — hoinărind toată ziua pe străzi, sub ploaia de bombe. Te joci cu primejdia.

— Da... O înfruntăm și noi, cei rămași acasă pe la vetre, cași oastea, pe câmpul de onoare.

În epoca noastră de o frumusețe eroică, tre-

bue să fim gata cu toții la orice jertfă, dându-ne și viața în lupta sfântă pentru înlăptuirea idealului național.

Și cum furia teutonă nu cunoștea hotar, ne putem aștepta la toate cruzimile. N'au impușcat pe Miss Edith Cavell, în Belgia, pentru că ajutase pe niște prizonieri să fugă?

Pe lângă bombe, se zice că aruncă de sus și bomboane otrăvite. Vai de copiii, cari le-ar găsi. S'ar fi găsit și niște manifeste, de-ale lor, amenințându-ne țara cu mari nenorociri, dacă nu ne retragem trupele din Ardeal.

Dar oștirea, vrând să scrie o epopee strălucitoare în istoria națională, aleargă ca vijelia, recucerind pământul străbunilor. „Deșteaptă-te române“ sună și resună în aceste clipe până'n inima Ardealului. Aproape jumătatea acestuia e azi al nostru. Ce bucurie !...

21 Septembrie.

În sfârșit, două cuvinte dela Puiu : „Sărutări depe pământul strămoșesc. Eu, bine. Voi?“

A trebuit să alerg la aer. Mă înăbușea bucuria mare. Copilul meu trăește !.. Mititelul mamei !.. — „Da, un munte de om“. — Murmură tatăl său în zeflema.

E sănătos, voinic. Să nu aiurez de fericire ? E doar o frântură din inima, din sufletul meu. Și cine știe, din ce lupte crâncene a scăpat, ce

primejdii a străbătut!.. Ş'acum, pe unde-i? Ce munţi, ce văi cutreeră cu regimentu-i? Nu duce nici o lipsă, are tot ce-i trebuie? Nici un răspuns, nici o desluşire de nicăieri fireşte. În juru'mi vibrează un singur sunet, oftatul meu din adâncimi.

Norocul să-i fie tovarăş şi mai departe, îngânşoptit, cu inima arsă şi totuşi mândră că poate fi părtaş la frumuseţile izbânzii...

— Pentru cine-s florile? Intreb eri doi soldaţi, cari abia duceau două cununi minunate.

— Pentru un aviator, de ai noştri mort într'o luptă aeriană.

Sărmanul!.. Şi-a pierdut viaţa apărându-şi capitala. Moartea stă la pândă la aviaţie.

De altfel, pretutindeni azi, — gândesc cuprinsă de melancolie. Dar aici, mai mult ca ori unde.

Războiul: o nebunie roşie, friguri de omor şi de distrugere, e un măcel sălbatic, ce nu-s în stare să facă fiarele în codri...

23 Septembrie

Şă retragem trupele ne cer duşmanii. Oastea noastră cea mândră, falnică şi victorioasă? Adică să renunţăm la visul cel scump, pentru care bat inimile noastre? Absurd.

Nu vei găsi dezertori printre cei insufleţiţi de crezul mare, sfânt. Vor fi însă şi de cei ră-

tăciti, inconștienți sau conștienți, dar aceștia sunt străini de neam și de năzuințele-i mari. Având o cultură cosmopolită nu simt românește; nu-i doare durerea neamului. Îi lasă reci, nepăsători, tot ce-i național. Dar să sperăm că sunt prea puțini acei, cari au rămas în noroiul intereselor egoiste și prinși de nada amăgitoare a banilor, au sporit rândurile spionilor și acelor gata să-și vândă neamul și moșia...

După lupte înverșunate am pierdut o parte din Dobrogea. Populația fuge îngrozită, părăsindu-și casele și avutul.

Bulgarii, nu cruță nimic. Călăii răniților se dau de gol la orice pas. Incepând cu schinguirea bieților răniți, — ciopârțindu-i cu o cruzime ne mai auzită și femeile lor i-au mai opărit și cu apă fiartă, — acum dau foc satelor și se țin numai de jaf și de omor...

Printre martirii bombardării crunte a hiencilor din aer este și pictorul de seamă Romolo și Corina Iosif, „Păsărica“, fetița de unsprezece ani, a marelui poet, care ne-a lăsat cântecul „La arme“, ce-l va nemuri în veci...

27 Septembrie.

Vești rele turburându-mă de câteva zile, o neliniște stăruitoare mi s'a pus stăpână pe suflet. Mi-e teamă că ne amenință o furtună grea.

Scrâșnind de turbare, ungurii împintenăți,

vecinii noștri trufași, vrând să ne izgonească din Ardeal, au silit nemții să le sară în ajutor. Și Kaizerul epileptic și maniac, și-a retras trupele dela Verdun, descongestionându-l și le îndreptă în potrivea noastră.

Acest șef de stat n'are nimic sfânt. Despot, grandoman, sângeros din fire, un monstru cu chip de om, cu gândul de a cuceri pământul, nimicind toate semințiile, ce-i stau în cale, a pustit hoște, orașe cu comorile-i artistice, a omorât femei și copii nevinovați. O fi compus și opere, cu o liră 'n mână, ca Nerone din Roma, — mai știi! — pe lângă vâlvătaiele mistuitoare ale focului pus orașelor și țipetele femeilor și copiilor striviți de călcâiele grele de prusaci.

Acum, și-a asmuțit zbirii asupra reginei noastre, — vară bună cu el — și a familiei regale. Știind pe unde merge, prin spionii lor, de care is plini Bucureștii, aviatorii îi presară calea cu bombe.

Buna noastră regină, care a împlinit cu prisosință nădejdiile mari, legate de dânsa, ca prințesă, cu inima-i plină de religia milei, este mângâierea însăși a răniților. Când se apleacă pe patul lor de suferință, cu ochii-i frumoși albaștri, cari răspândesc atâta căldură, ei sunt fericiți. Intrebându-i totdeauna ce doresc? Unul mai îndrăzneț răspunse într'o zi:

— *Măria ta, să te văd împărăteasă!...*

5 Oct. — Bacău.

Având Ion afaceri la tribunalul de aici, a stăruit să-l însoțesc. Am șovăit mult, o călătorie azi nefiind tocmai o plăcere. Să-mi las confortul meu de acasă?

Primind însă o invitație dela buna mea prietenă Polixenia N., să vin la dansa pentru a mai uita de teroarea monștrilor de oțel din văzduh, dar mai cu seamă nădejdea de a afla vești despre băieți, — și nu m'am înșelat, — m'a hotărât să plec la drum. Și iată-mă-s la Bacău, pe care speram să nu-l mai văd, căci destul de urât mi-a fost în cursul celor nouăsprezece ani între zidurile-i pline de plictis, unde mi-am îngropat tinerețea.

Dar ce atmosferă găsii aici, m'am înspăimântat. Lumea, peste tot e abătută, biciuită de frică, chinuită de un freamăt de desnădejde.

— Ce-i cu voi? întreb îngrijorată.

— N'auzi? ascultă.

Devin atentă și... un bubuit de tun, ca un ecou din depărtări, cutremură văzduhul. Cel dintâi tun ce aud. Pân'acum cunoșteam numai vuetul îndrăcit al bombelor. Și o neliniște arzătoare mi s'a strecurat în suflet.

— Acum, ne'nțelegi adâncă tristețe? Mi se răspunde. Unde's bubuituri de tun, sunt și lupte crâncene. Ai noștri s'au retras din Ardeal... siliți. Nemții și-au adus puhoaietele mecanizate

depe toate fronturile împotriva noastră. Ne bat în poartă. Vor să năvălească în inima țării. Primejdia-i pe prag. Lumea și face bagajele, gata să fugă. Unde, cum? Cine mai poate să chibzuiască!.. Deocamdată, dușmanul e oprit la graniță. Aici, la Carpați, în trecători urmează involburarea sângeroasă a războiului. Ai noștri le dispută intrarea 'n țară. Dar până când vor putea să facă din piepturile lor un zid de apărare? Noi n'avem tunuri mari ca nemții..

Rămăsei înghețată. O clipă mi s'a părut că talazuri grele m'au scufundat într'o prăpastie, de unde nu-i scăpare. Ascultând cu tâmplele strânse 'n pumni pe când lacrimi de durere și de nevolnicie îmi strângeau gâtul, iluziile mi s'au prăbușit de odată toate.

Decepția mi era cu atât mai cumplită că nu știam nimic de retragerea armatei noastre. Câteva zile înaintea plecării mele din București, n'am văzut pe nimeni.

Comunicatele oficiale în laconismul lor, nu ne lămureau adevărata situație. Pe semne să nu ne speriăm. Ziarele? Ne încântă cu victoriile noastre. Eram vasezică amăgiți. Aici, aproape de graniță, cunoscuți abia adevărul curat și atât de trist.

Retragerea? Ce zăgaz s'a pus înaintea avântului cald? Visul nostru măreț să se fi prăbușit în gol? Și nici o nădejde să-l mai vedem înfăptuit? Cine poate să știe ce-i scris în stele!..

○ retragere grăbită? Să părăsești în câteva zile tot ce ai cucerit în șase săptămâni? Va fi dușmanul în număr foarte mare. Hoardele barbare în cursul lor vijelios vor fi venit ca apele revărsate.

Unii — antantiștii — ne îmbărbătează că retragerea a fost motivată de strategie și nu însemnează a fi bătuți.

Iluzii mângâioase.

În bătăile tunului, ce cutremură văzduhul, eu aud vuetul cruntei vijelii, ce s'apropie rupându-mi inima pentru viitorul patriei.

Și câte vieți va fi costat retragerea!... Pe Puiu, pe care l'am găsit bine, dar foarte mâhnit pentru soarta țării, îmi spunea că fusese cu el în corespondență, printr'un curier, până la retragere. Adică cu vreo zece zile în urmă. Era sănătos. Acum nu știe nimic de dânsul, așa nici de Lucian.

Păsările morții s'au ivit și p'aiei, aruncându-și de sus ouăle ucigătoare. Eri, pentru întâia oară. Sunt nelipsite, unde's îngrămădiri de trupe.

Sărmanii tinerii!.. Cât trebuie să sufere din partea acestor monștri de oțel, cari și-au pângărit propria lor cultură, zdrobind legile morale...

10 Octombrie.

O toamnă minunată 'și prelungeste podoaba zi cu zi. Natura, parcă și-a îmbrăcat haina-i de primăvară. Copacii 'și leagănă cu cochetărie frunzișul de felurite culori vii. Unii, din cei desfrunziți, fac din nou muguri înflorați sub sărutarea razelor de soare, de dorința de a se învolta din nou. Castanul de sub ferestre plin de flori trandafirii, parcă'i un mănunchiu de mireasă.

Vezi o pregătire de sărbătoare în „exuberanța“ naturii. Tot cu ochii admiratori, pecând mă legănam într'un scrânciob la acest minunat sfârșit de toamnă, în liniștea aromată și totuși așa de grea, încărcată de taine parcă, tresărită deodată. Un puternic bubuit de tun zgudui seminătatea cerului.

E mai aproape acum acest muget vestitor de lupte înverșunate? Au să vie tot mai aproape nelegiuții îndrăzneți?

Vai de noi !...

Pe la poartă trec din când în când trupe. Ostași, gătiți cu flori, cântând și chiuind ca la nuntă, se duc cu singurul dor acum să arunce dușmanul dincolo de hotare. Se ivesc și Rușii. Pășesc încet în rânduri molcome. Nu par a fi grăbiți. Pe când noi le-am da brânci să-i vedem uniți cu ai noștri pentru respingerea dușmanului comun.

14 Octombrie.

Constanța, mărgăritarul Mării Negre, frumosul nostru port de mare a fost ocupat de dușman. Cu alte cuvinte, am pierdut Dobrogea.

Știrea cumplită, a produs o jale adâncă în toată țara. Femeile plâng, bărbații-s cuprinși de descurajare.

Au luptat bieții Căciulari acolo, ca niște semizei. Dar apărându-și țara numai cu inimile lor calde n'au putut învinge dușmanul de zece ori mai numeros și mai puternic prin armele-i desăvârșite, pe când ai noștri aveau arme proaste, cum spun răniții, care abia luau foc odată de două ori. / Central University Library Cluj

Vina înfrângerii o poartă deci cei ce nu s'au îngrijit de armament și conducătorii lipsiți de experiență și... bună voință.

Țara 'și pusese toată nădejdea în generalul Averescu, o figură legendară. Dar pe semne n'a fost admis la comanda supremă că n'a putut face nimic pentru salvarea Dobrogei.

Ce puteau face în adevăr oștile noastre fără arme în fața bombelor și tunurilor grele ale năvălitorilor puternici.

Nici arme, nici îmbrăcăminte, nici încălțăminte, (nici rufe, acestea le cerșea poliția de mult). Cum am intrat deci noi în război?

Dar să pierdem pentru totdeauna Constanța unde s'au băgat atâtea milioane, sau numai

vremelnic după urcușul și coborâșul războiului?
 Mai recuceri-o vom vreodată?

Sunt atâtea întrebări la care nu ne răspunde
 nici Sfînxul...

18 Octombrie.

Batalionul lui Puiu, a trecut azi prin Bacău, venind dela Bicz. Și cu toate că, toți băieții, cari îl alcătuesc sunt din Bacău, comandantii n'au voit le dea o zi de răgaz, să-și vadă iubiții.

Mi l'a răpit deci iar departe vâlvoarea sângeroasă. Și să nu-l pot vedea, măcar o clipă... Mi se rupe inima parcă, bucăți, bucăți. Ce nenoroc să nu'mi pot răcori pojarul dorului din suflet. Așa de aproape, la câțiva pași și să nu-i privesc ochii dragi, să nu-l pot îmbrățișa!.. Un junghiu de durere îmi trece prin inimă și abia'mi stăpânesc plânsul...

Acasă... acasă... Atât mai știu. El, scumpul meu, plecat la lupte, în vijelia de foc și de sânge... Poate să treacă prin București!.. Mă va căuta acasă!.. Nu, nu mai pot sta nici o clipă... Trebuie să pândesc un tren—pleacă așa de rar și așa de pline toate cu trupe, — și să plec numai decât...

Indoită sub povara mahnirii grele, m'am târât pân'la gară... Informația culeasă, nu-i tocmai prielnică și se rezumă în cuvântul astep-

tare. Oamenii aceștia n'au nici o milă. Te res-tignesc...

Furia sălbatică, cu care ne urmăresc și ne atacă nemții, dovedește cât sunt de porniți pe răzbunare...

25 Octombrie.—București.

La noi, ceasuri grele de tristețe. Și au să vie tot mai grele după cum se arată năvălirea hordelor păgâne.

Kaiserul suflă foc de mânie. „Cum am îndrăznit noi un popor mic să ne ridicăm împotriva lui“, și ne amenință cu prăpăd, dând ordin generalilor săi să pornească o expediție de pedepsire contra noastră. Și puhoaietele, — 200.000 oameni, — se revarsă cotropindu-ne moșia.

Am pierdut Brașovul, Orșova, Pietroșanii, Constanța, Predealul. Visele noastre mărețe? S'au năruit în neguri înainte de a se îndeplini.

Loviturile ne vin una după alta. Țara sângerează. Floarea neamului piere, discutând dușmanului crunt fiecare petec de loc. Ostașii luptă apărându-și țara fiecare ca o leoaică, reamintind splendoarea tragediilor antice.

De când trăește neamul, n'a suferit, n'a adus jertfe de vieți ca azi. Răsar crucile ca codri, sporesc deasupra și sub pământ martirii ca în vremile întâilor creștini.

În liniștea tragică din cuprinsul firii, totul respiră o suferință adâncă. Acum, toate dor. Sufletul e o rană deschisă, o durere fără margini.

Am plecat din Bacău copleșită de gânduri trudnice și cu o străpungere de inimă constatată și aici, ce crud ne apasă urgia războiului, spaima, ce a cuprins lumea, dându-și seamă de gravitatea situației. Și mulți, cei cu dare de mână dau bir cu fugiții, apucând drumul străinătății.

La panica, ce s'a pus stăpână pe spirite, au contribuit în măsură mare nemțofilii, — și s mulți la noi în țară, — cari au făcut tot ce-i cu putință spre a convinge lumea ce greșeală a fost de a provoca mânia nemților...

Pe drum, doi răniți, scăpați din urgia dela Turtucaia, — liberați din spital, — cu bluzele ciuruite de gloanțe, cu bocăncile rupte praf, fără mantale, în nopțile aceste reci, povestind grozăviile petrecute la Turtucaia se plâneau împotriva puștilor vechi, ce au avut față de armamentul strașnic al dușmanului și împotriva trădării.

— A fost vânzare, conită, pe când noi luptam ca zmeii, — îmi spuneau bieții.

— De... vina cu soarta imperecheată ne-a adus aici.

Călătorii, — dela mână la mână, — le-au dat un ajutor bănesc, dar nici un inveliș contra

frigului. Pe unul din ei, l'am găzduit la noi, cât a stat în București...

— După sosirea mea, l'am văzut pe generalul Dragalina pe năsălie. A căzut ca un erou, în luptele din valea Jiului. Eroii cad, dar nu mor niciodată.

Cine-i va lua moștenirea încălzând avântul, ndemnând la atac, aprinzând însuflețirea luptătorilor?

A fost înmormântat printre lacrimile unui popor recunoscător...

Hienele din aer coborând cât se poate de mult, atacă cu focuri de mitraliere populația pașnică și muncitorii depe câmp...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1 Noembrie.

Cine 'mi bate 'n geam? Mă scol eri noapte din somn, pe când pe spinare 'mi fugi fiorul unei neliniști.

— Cuceritorul Hârșovei.

— Tu ești Puiu! Scumpul meu copil, ars de vânt și de suferințe. Sar să-l înbrățisez, sugrumându-l aproape.

Cetisem în adevăr, că s'a reluat Hârșova.

— Pârjolită, pustie, căci bulgarii când se retrag nu-s mulțumiți până nu pun foc caselor. Dar s'a reluat...

— Datorită ție...

— Și camarazilor mei...

— Tu, tot modest, dragul mamei drag. Și-ți sărut iar cu aprindere.

În lupte crâncene cu bulgarii, cu acești monștri, în potop de gloanțe și de foc, copilul meu plăpând!.. Vai, vai!..

— Cum, iar te duci? îl întreb, în vreme ce îți fac un ceai cald, cu sfială, scuturată de un freamăt.

— Mai încapă îndoială? Trebuie, să-mi împlinesc doar chemarea. Și, atunci simțim toată întinderea beției propriilor noastre puteri morale, când luptăm..

— Și când suferim?

— Negreșit. În suferința îndurată e o ciudată plăcere de mândrie..

Îmi recunosc cu bucurie copilul, care se zburătăci de trei ani din cuibul familiar, de lângă mine.

A rămas omul datoriei și crescut în corsetul disciplinei militare, e neclintit la postul ce i se dă..

Înzestrat cu virtuți războinice, (câștigate prin educație și nu moștenite, căci ca copil nu putea să vadă tăind o pasere fără să și arate pumnul spre bucătărie) din zorile tinereții, (la vârsta de șaisprezece ani a făcut campania din Bulgaria), s'a avântat în vijelia războiului cu un entuziasm cald de o bărbăție vâjnoasă, mândru că și poate apăra țara.

Nu cunoaște decât glasul datoriei, întocmai cași țăranul, care s'a dus să lupte orbește pentru

pământul nostru, primind datoria cu un fatalism eroic.

Arzând de dorința să ajungă mai curând în lupte, în „zăzăit de bondari“, cum zice, regretă că nu zboară mai repede aceste trei zile ce obținură ofițerii batalionului să se mai răcorească, ca să-și urmeze căpitanul la alte lupte crunte.

Blajin și nobil, cu înfățișare serioasă și cuminte, cu multă credință și abnegație, fără frică de moarte, căci, „moare cui e scris să moară“, zice, de câte ori pleacă pe front, acest copil al meu, e un adevărat simbol al energiei naționale...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

4 Noembrie.

Zile de foc și de sânge: zile de agonie. Și nici un luminș, nici o rază de speranță lângă prăpastia, ce amenință să ne înghită.

Steaua noastră pare că apune. Ecoul prăvălirii, ne vine de pretutindeni. Zarea țării e incinsă. Vine o potopenie.

Nimic nu poate stăvili furioasa revărsare a cotropitorilor sângeroși. Nici zidul de baionete, nici bravura dorobanților, cari imprășteie sulți de fulgere. Unul, contra zece poate să învingă? De unde? Să fie cât de viteaz. Și asta e proporția între ai noștri și năvălitori.

Cu toată lupta inverșunată a căciularilor noștri, ce învie paginile glorioase ale vremi-

lor străvechi, reamintind și eroizmul japonez, dușmanul a pătruns în țară. Călăii, meșteri în jaf și crime, răzbind pela trecători, săvârșesc un măcel cumplit și sângeros și strângând chin-ga lor de oțel tot mai zugrumător în jurul capitalei, stăruie s-o ocupe.

Vai e înebunitor și gândul să vie stăpânitor al Bucureștilor, poporul cel mai sălbatec, și cel mai urât azi, care nimic sfânt nu are, nici un scrupul pentru a birui cu orice preț. A bombardat orașe deschise, omorând femei și copii, a întrebuițat gaze înăbușitoare pe fronturi, orbând mii de ostași cu nemilă.

Teutonul, cruzimea personificată, băgând groaza în populație, aceasta și-a pierdut capul. „Sauve qui peut“, a devenit lozinca și lumea fuge înebunită de spaimă..

Mare foc și potop la Jiu. Nemții ne atacă aprig. Li îndrăcește grozav împotrivirea vitejească a ostașilor noștri, cari luptă, atacă și apărând cu îndârjire fie care colț de moșie, pricinuește pierderi însemnate vrăjmașului..

Zbârniau azi grozav ferestrele zguduite de un puternic bombardament.

Să fi trecut dușmanul Dunărea? Dar pe unde? Pela Zimnicea, Giurgiu, sau?... D-nezeu știe și să ne lumineze cum s'o scoatem la căpătâi.

După înfrângerea dela Turtucaia, acest dușman crunt, avea de gând să intre în țară pela Ottenita (dar îi lipsea curajul), ca pe urmă să.

ne vie prin Basarabia, să ne înconjoare din toate părțile, ș'acum !...

19 Noembrie, Brăila

Sfărmată de atâta jale, abia scriu.

Țara în agonie, geme din adâncuri. Pământul e stropit de sânge și de lacrimi.

Dușmanul turbat, cu o năprasnică sete de răzbunare tinde a ne lovi drept în inimă. Vine în marș grăbit să ne ocupe capitala.

Nenorocirea, ce s'a abătut asupra noastră e așa de mare, de stau mută de durere, năucă, ca amorțită, făr'să'mi vie un gând. Parcă mintea refuză orice slujbă.

Cum am ajuns la Brăila? Bine nu știu, nu mi dau seamă. Am plecat pe neașteptate, ridicați din cuibul nostru cald ca de o vijelie, goniți de durere și de desnădejde, în suflet cu un clocot de plâns.

Știu numai atât, că am simțit în clipa plecării, „partir c'est un peu mourir“, cum a zis un poet.

Apărarea patriei, de către ostășime, cu tot avântul ei nobil, sfânt, a fost surpată de trădare și nu ne-a rămas decât melancolia glorioaselor cuceriri pierdute și amărăciunea pribegiei. Calvarul : drumul bejăniei.

Situația noastră e disperată de când dușmanul a ocupat Craiova. Trădați de ruși, părăsiți

de aliați, România noastră scumpă se prăbușește sub lovitura mortală a vrăjmașilor crunți.

Cu toate că trupele noastre viteze au luptat cu un avânt supraomnesc, ținând dușmanul în șah atâta vreme, acesta e tot mai aproape.

De mai mult timp se auzia, că Muntenia ce-i drept trebuie părăsită, sacrificată; totuși, prea curând au rupt-o la fugă „sus pușii“, aleșii neamului, lăsând cu gest de nu-mi pasă „după mine potopul“ țara întreagă pradă dușmanului.

Dar o singură trădare ajunge ca să se năruie o țară ce nu pot zidi și susține o mie de eroi. Ce stâlpi puternici a avut patria pentru a-i apăra dreptatea cauzei în generalii Averescu, Presan, Stoenescu, Cocorăscu, Cristescu, Poetaș și ofițerul Pătrășcoi, cât și în eroii martiri, general Dragalina, colonel Băltăreț, ofițerii Goleșcu, Carp, Milicescu, Magărdici, Rusu-Șirianu, Costa-Foru și câți alți, cari au închiegat cu sângele lor viitorul neamului.

Dar cum suflarea de foc a războiului lasă în urma involburării ei orașe, sate și câmpuri rase, populația își vede scăparea în Moldova.

Din exodul, ce începuse la intrarea dușmanului în țară, făcusem parte și noi. Ne-am văzut deodată prinși în talazurile de lume zăpăcită de spaimă și învălmășeală.

Nici nu ne-am gândit să apucăm drumul pribegiei, când a sosit Puiu rănit, din cumplitele lupte din valea Jiului. A venit pe picioare, sin-

gur, dar îndoit ca un moșneag, cu spinarea încovoiată, neagră, fiindu-i splina zdrobită de un obuz, ce i s'a spart în spate, îngropându-l de viu în pământ. Un braț numai i-a rămas afară, cerând parcă ajutor și câțiva soldați l-au scos și l-au dus pân' la Craiova. De aici, a doua zi, puhoiul teuton venind din urmă, toți răniții au fost trimiși la București. Peste câteva zile, de Marți până Sâmbătă, abia odihnindu-se puțin, au fost goniți iar mai departe. Să se ducă pe unde vor vedea, era porunca. Și bieții răniți, unii schiopi, sau cu brațul legat, alții cam zmintiți și-au luat lumea 'n cap. Pe Puiu, l-am adus acasă, pe jos, căci birje nu găseai să fi plătit un milion.

L-am mai ținut câteva zile să se întrezeze și iată-ne cu toții pe drumul pribegiei. Noi în Brăila, el ?

Credeam că o clipă n'aș mai fi avut astâmpăr să fi rămas fără el în București, știindu-l suferind. Și totuși, el din Brăila și-a urmat drumul singur mai departe și pe mine m'a oprit nenorocul meu aici.

S'a îmbolnăvit Ion, de prea multă oboseală — de Marți dimineața până Joi seara ne-a ținut călătoria din București până aici, — ș'a cum zace.

M'am depărtat de copil cu inima arsă, zgrumată, de lacrimi. Când l-oiu vedea ? Pe unde'l mai mână soarta-i grea !.

Suna-va în curând ceasul revederii ? N'am pace pânăce n'o pornim de aici. Mi-ar fi îngrozitor să stau printre oamenii aceştia egoişti... Ard de nerăbdare să plecăm...

Dar pe capitala noastră ce soartă o aşteaptă ? Dacă o vor lua-o nemţii şi mai mult ca sigur că vor s'o ocupe, când avem s'o recăpătăm ? Mai fi va oare o redeşteptare la o viaţă liberă, din acest noian de deznădejde ? Se va mai putea cândva reface Muntenia culcată la pământ de tunurile prusiace şi neamul înfrânt săşi ridice sus tricolorul mândru ?

Nu, n'o fi moartă orice nădejde în cataclismul grozav !...

In vreme ce ochi mi colindă depărtările crude ce mi răpiră copiii, le pun mii de întrebări, la care nimeni nu mi răspunde...

23 Noembrie.

Din tolba impresiilor, n'am însemnat pe cele din călătoria noastră plină de zbucium.

In tren, lume peste lume. Abia găsisem loc pe un sac cu haine şi merinde. Erau cu noi vreo câţiva ofiţeri răniţi şi trebuia să-i lăsăm pe ei să şadă mai comod. Bieţii, mai ieri atât de răsfăţaţi prin spitale, acum îşi târăsc rănile sângerânde încă, din loc în loc. Dar îşi poartă suferinţele cu un zâmbet vitejesc, ce lădă transfigurarea lui Cristos.

Una din artiste, plecată cu noi deodată, se strâmba enervată de mirosul rănilor...

Ce-i de făcut? Suferim doar toți. Dar aici? Te cuprinde și mila văzând atâția oameni necăjiți, înghesuiți unul într'altul ca sardelele. (Un copil a fost chiar înăbușit în brațele lui tată său)...

Exodul luase proporții uriașe. Unde priveai nu vedeai decât o mare de capete, care se rostogolea ca valurile unui râu scăpat. Unde se ducea această lume?

Unii, cei mai norocoși, căci poate știau unde se duc, mergeau cu simțirea siguranței spre un țel. Dar cei mai mulți habar n'aveau pe unde-i aruncă curentul. Fugeau înnebuniți de frica dușmanului, faimos de crunt. În fuga lor nesăbuită, fără scop, fără țel, mulți nu și-au luat nici strictul necesar; în schimb au luat cu ei multe lucruri de prisos. Așa unele cocoane au plecat fără ghete, fără rochii, numai într'o cămașe și cu o voaletă. Altele cu pălăria 'n cap, dar fără ciorapi, desculțe. Altele cu giuvaiere, dar fără vreo jachetă. Au fost unele încărcate cu bagaje, între care cu cutii de pălării — goale. Mulți duceau cu anevae registre grele și câte și mai câte.

La găurile, unde ne opream lung, ore întregi, din cauza altor trenuri ticsite ca al nostru cu refugiați, sau cu răniți, se imbulzește om lângă om și vezi revărsarea nenorociților pribegi, goniiți de frigurile spaimii.

Drumurile gem de lume. Trăsuri, limusine, care, căruțe, pline de ființe rebegite, sleite de groază, astupă calea încurcând retragerea oștirii ruptă de oboseală, abătută, cu moralul zdruncinat.

Tot acest vălmășag de ostași și civili mârniți de moarte îmi face impresia unui convoi mortuar însoțit de marșul funebru al inimii mele îndurerate...

Aeroplanele ne urmăresc cu îndârjire și aici. Văzduhul e sfâșiat într'una de bombe și șrapnele și de lătrat de mitraliere. Acești monștri ai aerului atacă și trenurile pline de refugiați, omorând multă lume...

Am putea pleca acum la Bacău, Ion fiind întremat într'atât de se plimbă mult pe străzi la soarele acestui splendid sfârșit de toamnă, dar îi e groază de înghesuiala din trenuri. Și eu stau copleșită de neputința mea de a sparge zidul de piedici ce'mi stă în cale, spre a zbura mai departe... acolo, pe unde'mi sunt copiii!...

26 Noembrie.

Bucureștii, capitala noastră dragă, e ocupat de dușman.

Vestea cumplită, ne-a înghețat sângele 'n-vine. Deși ne așteptam să cadă, totuși ne amețise lovitura. Suntem bătuți, învinși, zdrobiți? Nu, nu pot să cred! Nu-i cu putință. Totuși... acesta e adevărul, cruda aeve...

Ce nenorocire, ce îngrozitoare nenorocire !... Atât puteam să îngân, — luptând cu lacrămile — ca răspuns tânărului — un funcționar de la Arsenal, — care fugind din București printre cei din urmă, — după explozia dela Arsenal, — îmi dădu aceste noutăți triste.

Cum n'avem nici o veste, nici un ziar nu ne vine decând suntem aici, îl ascult cu lăcomie, pecând mă scuturau fiori reci de durere.

— S'a năruit, vazezică și nădejdea din urmă...

— Ne-a înghițit prăpastia. Țara e pierdută... Lumea e nebună de jale. Plânge cu lacrimi fierbinți de udă pământul. Iși dapănă mai departe povestirea, tânărul. Oștirea s'a retras în desordine, descurajată, după înfrângerea bătăliilor dela Argeș, Titu, Pitești, unde nemții deodată cu câțiva ofițeri dela Statul Major, au luat și planurile noastre de războiu.

Cum și-au făcut datoria cei mici, talpa țării, o mai presus de orice laudă, reîmprospătând gloria din timpurile lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul. Cu o aprigă înverșunare ținând piept dușmanului, s'au afirmat ca oștire fără pereche.

Dar dacă se poate spune tot binele de purtarea trupelor, a celor mari a lăsat mult de dorit — Onoare însă excepțiilor. — Colonelul S. de pildă, și-a părăsit oamenii în toiul luptei cași aceia câțiva de la Turtucaia, datorită căroră am avut acel desastru cumplit. (Unul dintre ei, — cum se vorbea — juca cărți la

un club din București, pe când trupele lui duceau luptele pe moarte și viață).

— Vai, vai, cum presimțisem grozăvia vijeliei din ziua intrării noastre în războiu!... A fost un adevărat danț macabru: hora morții.

— Vezi, grație idealului național. Observă el ironic, ceea ce mi adevărați bănuială că am în față un nemțofil.

— Ba, datorită trădătorilor, — îi răspunsei luându-mi rămas bun, scurt, hotărât.

Când îmi răsar în minte nemțofiliile și trădătorii, pe cari numai împerechiați îi am în gând, mă apucă o revoltă fierbinte. Zădărnice poruncesc tăcere furtunii, ce mi se învolutează în suflet de câte ori aud de isprăvile lor.

O ură grozavă crește în mine parcă împotriva lor. Simt câte un vânt al furiei că mi se împărăștie prin vine. Dar nu prinde rădăcina răzbunării. Nu cunosc setea de ură și de răzbumare. Celui ce mă jignește, îi dau pace. Nu mă preocupă. Il uit repede. Nu știu de ce uit așa de ușor răul, ce mi se face? Ert așa de lesne tot, afară de nerecunoștință, o nedreptate și neomenia.

Grație acestor vrăjmași lăuntrici pierdem țara și dintre aliați, nimeni nu ne sare în ajutor.

Rușii, nu ne fac decât rău, parcă ne-ar fi dușmani. (Din cauza lor a trebuit să se verse tot romul și țuica în orașele pe unde se iveau.

iar la sate, țărancele și țineau fetele ascunse prin poduri).

Francezii, nu se interesează de noi, deși prin intrarea noastră în război au avut izbânda strălucită de la Verdun.

Mistuită de jale, că norocul armelor și-a întors fața de noi și ajunge capitala noastră iubită în stăpânirea liftelor streine, mă 'ntorc acasă cu sufletul sfărmat..

30 Noembrie.

Nu 'mi fusese niciodată așternutul făcut din trandafiri. M'au însoțit nevoile, m'au hrănit su-părările toată viața. Dar acum? Trebuie să'mi adun toată răbdarea resemnării, spre a nu cădea doborâtă sub greutatea crucii, ce'mi anină ursita.

Copilul rănit, depărte... soțul foarte șubred în urma boalei... O!.. n'am cuvinte pentru toată mâhnirea, ce'mi usucă puterile, că nu pot alerga lângă Puiu, băiatul meu drag, atât de suferind. Și afară de grija ce o duc pentru toți, câte neajunsuri mă mai copleșesc!.. N'am odaia mea deci nici un confort. În singura cameră de prisos, ce avea gazda, este lon unde nu încapе un al doilea pat. Incât noaptea dorm pe o canapea rea, ziua o petrec în sufrageria rece, încălzită numai de aromele și aburii, ce dau năvală înăutru, pe ușa întredeschisă a bucătăriei..

De aş avea cel puţin veşti dela copii! Dar nimic...

Bine că am izbutit să'mi scutur buimăceala şi mi-am mai recâştigat energia şi tânjirea e o suferinţă, când eşti deprins să munceşti, să fii într'o activitate necurmată.

Deocamdată, ca să'mi gonesc urâtul zilelor mohorâte ale pribegiei, m'am apucat să citesc...

Tânărul funcţionar, care 'mi vesti căderea Bucureştilor, se plângea că deodată cu dărâ-marea Câmpulungului de bombele hainilor, îşi perdù gospodăria şi sora-i de curând măritată. — Ea, se refugiase cu bărbatul la Bucureşti.

Dar eu, o mai regăsesc pe a mea? Deşi nu-i nouă, nouţă ca a Elenei B., aveam însă de toate din belşug.

A rămas totul în voia soartei şi a duşmanului, care se poate răsfăţa în casele părăsite. Cu toţii suntem loviţi de o potrivă de aceeaşi ursită amară a bejăniei..

8 Decembrie.

Ne-am împotmolit aici. Nu mai putem merge nici înainte, nici înapoi. Intre noi şi restul lumii... ţări şi mări. Cu capitala, nu mai avem nici o legătură, cu Moldova n'avem încă stabilită o legătură bine organizată. Nici n'a fi poate. E temere că va fi ocupată şi Brăila.

Cu ce să'mi omor deci urâtul acestor zile reci,

mute, cu serile lungi, deșerte, nemângăioase, în acest coit urgisit, de împrejurările nenorocite, unde m'a zvărlit tăvălucul războiului?

Inacțiunea fiind pentru mine una cu moartea, m'am înscris la „Crucea Roșie“.

Și n'a regretat nimeni. Nici de prisos n'am fost... ca la București. Dinpotrivă, am fost bine primită, mai ales fiindcă multe cocoane refugiându-se peste Milcov de groaza păgânilor, rămăseseră răniți fără supraveghiere îndestulătoare.

Nu trecură trei zile și mi veneau elogiile din toate părțile. Direcția era mulțumită că mi vedeam de treabă. (Imbolnăvindu-mi-se de tifos servitoarea, am spălat și podelele în sala mea). În adevăr, nici o muncă, nici un serviciu nu-mi-e prea mult. Doctorii sunt încântați că's de față când își fac vizitele de dimineață. (Pe la opt. Celelalte doamne vin pela unsprezece, afară de câteva excepții, bine înțeles).

Iar dela răniți, am cea mai frumoasă răsplată pentru îngrijirea lor bună, când mă numesc „măicuța noastră“

Recunoștința lor, este în adevăr cea mai frumoasă răsplată pentru apostolatul nobil al doamnelor dela „Crucea Roșie“. Inchinându'și sublima lor abnegație acestor nenorociți, ele aduc cea mai mare jertfă patriei.

Duioșia, cu care îngrijește sora de caritate

de răniți, le reamintește pe muma, care i-a crescut din albie.

Ii poți face atât de fericiți cu așa de puțin !.. Dar trebuie să ai în inimă evanghelia iubirei : religia milei..

12 Decembrie.

Ingrijirea răniților, e în adevăr cea mai bună ocupație în furtuna ce-mi frământă sufletul. Influxul și refluxul necurmat al simțirilor de descurajare, îndoială, nesiguranță, griji, dorul de copii, care sapă ca o boală grea, simt, că aici printre răniți, luându-mă cu ei, mă ușurez. Mi se așterne pe suflet o alinare.

Diminețile, după ce-i văd pansați, primeniți și cu doctoriile luate, le citesc din Creangă. Cât sunt de încântați sărmanii... Nu se mai satură ascultând. Și cum întârzii pela farmacie, sau prin sala de operație, mă reclamă :

— „Măicuța, să le dee bomboane“.

Citițul pentru răniții mei, este mângăerea ce-s bomboanele pentru copii...

Văzând direcția că mă ocup serios de răniți (aveam optsprezece 'n sală), m'a rugat să primesc și supraveghierea camerei de rezervă. Aici, se aduc murinzii. Vreo trei, patru zilnic. Cei mai mulți loviți de aeroplane.

Dar trec foarte anevoie pragul aici. Nu pot stăpâni un fior de durere și lacrimile, ce mi se

furîșează 'n gene. E atâta jale în tăcerea adâncă, ce coboară în jurul unui murind, întreruptă de horeăituri sinistre, de un vaet, de un strigăt, sau de un rânjet al nebuniei, ce vibrează 'n mine lung, ca răsunetul unui „De profundis“.

Totuși, n'am refuzat. Prea sunt de grabă scoși acești nenorociți dintre cei vii și aruncați în voia unor slujnice brute.

E sfârșitul, în acest sălaș trist unde totul grăește de o suferință grea și nu-i nici o nădejde de îndreptare : singurul sprijin, al unui bolnav.

Rănilile cele mai grozave, ce văd aici, zdrențele cărnii, spintecată de gloanțe și de schije, la unii înegrite de putreziciune, îmi reamintesc cuvintele fiului meu erou, întors din bătălia de la Jiu : „nu-ți poți închipui grozăvia luptelor cu armele moderne și... zădărnicia jertfelor noastre“. Și mă umplu de revoltă.

Nu, asta-i o reîntoarcere la viață sălbatecă. Nemții, cu aliații lor păgâni, au întrecut fearele, căci aceste și sfâșie prada numai când li-e foame.

Bieții viteji !.. Floarea țării, așa de cumplit măcelărită !... Ah războiul mai există, înfricoșător și înebunitor în plină civilizație.

Cultură, civilizație ? Fraze sonore...

Războiul e o rușine a civilizației...

14 Decembrie.

Alergarea la spital îmi ia tot timpul. — Fac patru drumuri pe zi și cam departe. — Am, vasezică cu ce să'mi alung desnădejdea clipeilor lungi. In așteptarea... Ce așteptare? Să putem pleca sau să ne vie copiii...

E cu neputință și una și alta. Intre noi se ridică ca un dig, glasul tunului, a tot stăpânul lumii. Până la încheerea păcii, nici vorbă să ne vedem iubiții...

Și așa o ducem într'o așteptare înfrigurată dela izbucnirea războiului. Atât ne mai susține în pustiul traiului posomorât. Unii așteaptă vești bune: licăriri de nădejdi în noaptea deznădejdiei. Alții, foarte mulți, așteaptă venirea nemților. Unii cu bucurie, nemțofilii, evreii și gheșeftarii. Alții, naționaliștii cu moarte 'n suflet, leșinați de frică, tocmai cum își așteaptă cel osândit clipa din urmă și nu știe când va suna ceasul să'l ridice călăii.

Nu știu de ce, dar mie nu mi-e frică. Poate de mult ce mă preocupă gândul să mă văd dusă în Moldova, nici o alta idee nu-mi poate prinde mîntea chinuită...

16 Decembrie.

Dușmanul e tot mai aproape. Dincolo de Dunăre mai sunt lupte dârze. Rușii, se zice, că-i mai ațin calea. Dar până când? Ar fi în in-

teresul lor, firește, să-i pue stavilă, să nu poată pătrunde în Basarabia. Pasemite însă să lupte rușii. Toată vremea-i vezi trecând, cu tot ce au, cu tunuri, cu bucătării, cu automobile blindate și neblindate, în sus și în jos, pe străzi.

De altfel, e o armată frumoasă, echipată bine și pe zece ani, cum zic ofițerii lor. Rușii, unul și unul spătoși, voinici, sănătoși, cu o pielită albă ca laptele, pe care trandafiri și-au suflat rozul delicat.

Dar după mersul lor, nu par să fie prea activi. Din contra, strigă tembelismul din toate mișcărilor lor. Dacă luptă ori nu, cine poate să știe, dar văd că-s lupte crâncene dincolo de Dunăre, pela Măcin printre dealuri pleșuve și râpoase.

Când inserarea începe a'și cerne domol bruma argintie, îmi sfredelesc ochii în depărtările liliachii, unde detuneturi ca niște mugete și rașete vorbesc de încăerări crâncene.

Bătăile mânioase ale tunurilor, împrăstie prin gurile lor de foc vâlvătaii, ca o pânză roș-galbenă și dealurile somnoroase, cutremurate, suspină într'un fior prelung, unul câte unul, tot mai departe, tot mai în surdină până moare.

Când nu mai pot să văd nici foc, nici fum, nimic din volbura luptelor, o pornesc spre casă în noaptea discretă și... perfidă...

17 Decembrie.

Sunt de o lună în Brăila și nu cunosc așa zicând pe nimenea. În salonul spitalului, — camera, unde se lucrează pentru răniți și se văd cocoanele pentru trăncăneli „mondene” — mă duc rar și numai cu treabă. Nu le caut — nu mă caută. Eu, care nu știu să spun cuvinte goale nu prea-s iubită de femei. Nici eu nu le admir, știind cât sunt de artificiale, vanitoase, clevetitoare, curioase.

Vai, și bărbaților nu le dai nimic din acest mănunchiu de epitete, vor zice multe indignate. De ce nu !... Ei sunt numai egoiști, nedrepti, fățarnici etc. etc., Pe cele mai multe cocoane, le cunosc numai din vedere, dela întâlnirile noastre din subsol, unde ne gonesc, monștri aeriени.

Spargerea unei bombe, parcă aici are un răsunet și mai îngrozitor ca la București. O fi din pricina apelor Dunării, sau fiindcă nu e împănat cu palate, care îngrădesc străzile și piețele.

În urma detunăturilor feroase ce-ți cutremură creerii și care răspândesc ecouri adânci în văi, rămâne un vuet surd, parcă s'au rupt corzile mai multor contrabasuri.

Nici nu ai timpul să incremenești și altă zarvă îți sparge urechile. Izbucniri de bombe. incendiare, de clămpănit furios de mitraliere

de văjăit inciudat de șrapnele, o muzică drăcească, — muzica de azi, — ne zăpăcește.

Cine se încumetă să treacă pe străzi înfruntând mânia cerească. Eu. Trebuie. M'am legat să îngrijesc de răniți și pentru mine o făgăduință dată este o datorie curată.

În drumurile spre spital, merg și vin tot pitindu-mă pela băcănii, când deasupra capului se întetește ploaia de bombe aducătoare de moarte.

Umblu deci zilnic pe margini de prăpastii, datorită dihanțiilor din aer, a barbarilor nimicitori ai civilizației, cu aeroplanelor lor albe, însemnate cu o cruce neagră.

Ce ironie !... Crucea, simbolul iubirii de aproapele, pe care a murit răstignit Cristos, pentru mântuirea oamenilor, zugrăvită pe cea mai modernă mașină ucigașă...

19 Decembrie.

Mi s'au schimbat răniții peste noapte. Alții, — câte trei în două paturi, — au venit în locul celor vechi. Fiind trimeși în Moldova toți, care puteau merge, din toate spitalele din oraș, pe cei grav răniți i-au îngrămădit la noi, la „Generală”. Trei sute, aproape. Mai toți, acum din sala mea, sunt eroii din marea tragedie dela Argeș.

Cu ce răni cumplite își târăsc oamenii aceștia ruinele trupului odată voinic, chipeș, te prinde

mirarea că mai trăesc. Unul, cu fața bătând în verde ca frunza, își zvârcolește trupul ciuntit de un obuz, altul cu pieptul sfărmat, alții fără picioare, fără mâni, unul cu un picior bielit complet, toți cu răni rău îngrijite, căci au zăcut nepansați câte opt, zece zile pe malul Argeșului înroșit de sângele vitejilor.

Și aceste răni neglijate au intrat mai toate în putreziciune răspândind un miros tare, mirosul îngrozitor al descompunerii, de fug din sală toate femeile, care-i slujesc. Dar eu tac și rabd, cum își poartă și ei cu răbdare crudul destin vesel, fericiți că trăesc. Căci toți răniții ori cât de ciunțiți, ciopârțiți și slutiți, se închină lui D-zeu, bucuroși că au scăpat cu viața. Cât de tare, cu câtă sete se alipește omul de viața-i nemernică, atunci poți vedea când ești printre acești nenorociți.

Fiind printre ei oameni dezghiețați, inteligenți, îmi place să stau cu dânșii de vorbă, când povestesc de luptele înfricoșătoare cu nemții, cari îmbrăcați cu mantale și chipiuri românești, îi încercuiră pe nesimțite îndemnându-i pe românește :

„După mine băeți“, „Sus băeți“, înainte !..

— Ne-au bătut ei, — spune unul — de-i plin Argeșul de movile de cadavre, dar și dintre dânșii mulți și-au mai lăsat cojocul acolo. I-am scârmănat, i-am zvântat și noi. I-am potopit

cu baioneta răsucită 'n carne nemțească de le-a pârăit coastele răsfrânte.

După cum spun răniții, pe margirea Argeșului a fost o hecatombă cum nu s'a mai pomenit. Un lan de cadavre, unul lângă altul, zăceau pe mal, cași în fundul apei. Și fiind uitati acolo s'au năpustit pe ele fearele, corbii negri, dulăi morți de foame și pungăși nelegiuiți...

Unul din răniți, care vine diminețile numai pentru a fi pansat, spune lucruri de-ți stă părul măciucă despre cruzimile Junkerilor teutonii.

Funcționar, refugiat din Dobrogea, vrând să plece în Moldova scapă trenul în gară Făurei, spre norocul lui. Căci s'au năpustit pe el hainii cu bombe și mitraliere de l'au făcut praf. Din trenul ticsit de lume n'a rămas decât morman de carne sângeroase, mădulare rupte, amestecate cu roți, uși, ferestre, osii, oțel încovoiat, dărămături de vagoane.

Un al doilea tren, cu care putu pleca, a fost de asemenea atacat. Călătorii fugind din tren, ucigașii s'au luat după ei. Și cum bieții călători au luat-o razma pe câmp, prin tufiși și mărăciniși, monstria îi urmăreau lovindu-i cu mitralierele coborându-se aproape de pământ, spre a-și săvârși opera bestială.

Funcționarul, a fost lovit lângă o copită cu fân. Apoi adus la Braila...

23 Decembrie.

Zile negre, de doliu. Umblăm parcă într'un cimitir, în suflet cu suspinul morții.

Orașul Brăila a fost ocupat azi de dușman. Eri, plecară rușii, lăsând în urma lor pagubă și ruine, (au dat foc la niște mori); azi intrară nemții.

De două zile și vesteau venirea prin o canoadă înfricoșătoare de zbârnieau ferestrele. Băteau cu tărie vrăjmașul din față, — să fie ruși? — măturându-i din tranșee.

Auziam așa de aproape bubuiturile mergând la spital, de ameteam. Mă uitam mereu împrejur, nu cumva s'a spart un obuz pe lângă mine?

Urletul tunului însemnează că moartea și face secerișul din belșug. Pârăiau și mitralierele. Câte vieți sting iar aceste într'o clipă...

La spital, numai fețe cernite și multe, multe lacrimi. Coccoanele plâng în sughițuri. Parc'ar fi un mort în casă. Nu știam firește ce ne așteaptă din partea unui dușman fioros, — bulgarii săvârșiră atâtea cruzimi în înaintarea lor — și o spaimă mortală cuprinsese lumea.

Mulți credeau că le-a sunat ceasul din urmă. Tremurau ca plopul, crezându-se schingiuiți, împușcați.

Alții își frângeau mâinile suspinând: „Dumnezeu ne-a uitat“. „Noi, n'avem Dumnezeu“.

Știam că dușmanul ne calcă orașul, totuși

cu intrarea-i parcă un trăznet ne-a culcat la pământ. Nenorocirea ne-a zdrobit de priveam muți, uluiți, cum ne strivea în călcăi armia prusiacă.

Bieții răniți, se ghemuiau în așternut tăcând mâlc. Nici un murmur, nici o protestare, nici o pretenție, ca alte dați. Liniște, ascultare pretutindeni.

Printre ei, mulțumindu-le cerințele, cu vocea înecată 'n lacrimi îi îmbărbătam, pe cât îmi îngăduia freamătul din suflet. Durerea pentru țară mi se ridica fierbinte 'n gât.

Zădarnic te frământă, primește-ți soarta cu resemnare! mă certam în gând. Nu poți înlătura ceea ce trebuie să se întâmple. Ce-i scris omului, în frunte-i pus!...

Ce o fi, să fie!...

Deodată, un vuet nedeslușit mă scoate 'n sală. Larmă de voci, gălăgie de uși, de ferestre, de pași ca de oameni speriați... — Au venit nemții!... Au intrat nemții!... Dar cum au venit de nu i-am auzit? Parcă au alunecat ca șearpele.

Mă apropii de o fereastră. Ce să văd?

O ceată de călăreți, — prima patrulă după cât se pare, — din cele patru seminții, ce ne omorau, urca strada încet. Cu puștile 'n sus, cu șulițele prinse 'n scări trec până 'n port, — spre a lua orașul în primire, pe semne, — și se întorc. Când, deodată, bulgarii se opresc cu

huidueli sălbatice la inscripția „Banca României“, ce-i deasupra porții...

S'a așternut pe urmă o liniște de jur împrejur, de parcă nimic deosebit nu s'ar fi întâmplat. După amiază, pela trei s'au înființat mai mulți bulgari cerând tutun, țigări, pături, zachar și altele, lăsând răspuns direcției, că în spre seară vin cu căruțele să ridice tot ce pot.

Nici directoara spitalului, d-na O. Demetriade, nu i-a așteptat cu masa întinsă. Cu energia-i cunoscută s-a înfățișat generalului comandant german, și datorită tăriei personalității ei a izbutit să depărteze primejdia, ce amenința depozitul spitalului...

La scena cu bulgarii, era de față Ion, care venind cu o trăsură, să mă ia acasă, mă aștepta în sala de jos. Știind că n'aș avea unde să dorm, doar un scaun ca pat în sala răniților n'a vrut să rămân peste noapte în spital. (Îi spuneam mereu că după intrarea nemților n'am să viu acasă trei zile). Nu era nevoie în adevăr, să mă martirizez stând noaptea la spital...

În oraș se coborâse liniștea. O liniște prea mare chiar. Tipenie de om nicăiri. Străzile goale, pustii, casele tăcute și din obloanele trase par'că ne privesc orbitele negre ale unui orb. Totul tace, nici aerul nu se mișcă. Ce priveliște dureroasă e orașul fără viață! Par'că e o mare cameră mortuară...

Sosind acasă, m'a doborât durerea. Infrânți...

striviți... de copita nemțească. Pierdut tot. Depe o culme frumoasă, zvârliți în gol... în fundul unei prăpăstii. Țara noastră prăbușită. Luată de liftele streine. Când o să scăpăm de jugul lor fioros? Pe copii când am să-i mai văd? E cu putință să se rupă orice legătură cu ei? Iată grozăvia ce mă înspăimântă, mă mistue.— Hohoteam cu inima sângerată.

Noroc, că sunt bine. Imi vestesc scrisorile lor. Mi-au scris toți alaltăeri. Parcă știau că noi ajungem în curând prizonieri.

Oliviu, stăruie să ne ducem la el. (Scrisoarea-i e datată cu vreo zece zile 'n urmă). Puiu, nici bine vindecat și visează să se 'ntoarcă pe front, pentru a lua parte iar în frumusețea luptelor. Familia lui Lucian, s'a sporit cu o fetiță, Laurenția. S'a născut în pribegie, la câteva zile după sosirea lor în Bârlad. — Fugiseră din Târgoviște.

Norocul, s'o însoțească la tot pasul, presărându-i calea vieții cu flori!..

Cel puțin, nepoții de ar fi mai fericiți, după jertfele, ce aducem noi azi.

Noi, vai de noi, plătim cu neînchipuite sacrificii un ideal sfânt.

Suntem răstigniți... Of, răstigniți, în bătaia de joc a păgânilor și liftelor spurcate...

27 Decembrie

Iată-nc, făcând casă, împreună cu dușmanul, care fiind superior și ca număr și ca organi-

zație, (se pregătește doar de cincizeci de ani pentru acest războiu sângeros), în înaintarea-i triumfală în țară a lăsat în urma pașilor săi, potop de sânge ș'un ocean de lacrimi.

În oraș e liniste. Ziua mai ales. Se zice că s'ar fi dat ordin să fie împușcați răufăcătorii. S'ar fi luat această măsură mai cu seamă împotriva bulgarilor, cari au îngrozit lumea cu nelegiuirile lor. (În noaptea dintâi au săvârșit adevărate orgii de jaf și prădăciuni).

Cum „Crucea Roșie“ rămăsese singura noastră redută, — fiind internațională — după ce ni s'a prăpădit țara și puternicii zilei au fugit fără a se sinchisi de ce lasă în urma lor, deodată se umplu spitalul de cocoane. Cluj

Toate membrele, și acele care și-au împlinit rolul de surori de caritate cu sfințenie și acele care se plimbau numai pelângă spital, s'au îngrămădit între zidurile ocrotitoare ale „Crucei Roșii“, stând acolo câteva zile și nopți. Le adusesse frica de dușman, pe care'l precedase fama-i de călău în omor, prădare, atentate monstruoase și schingiuri rafinate.

Ca să'ncurce numai lumea, n'au venit acolo dânsese. Nu ședeau nici fără treabă firește. (Se zice că numărau cele treizeci și două de pagini ale bibliei).

Minunatul așezământ al Crucei Roșii, întemeiat acum câteva decenii de engleza Florence Nightingale, adus la înflorirea-i de azi de către

femeile inimoase din toate statele, la noi a fost organizat de d-na Câmpineanu, care și-a dat toată comoara sufletească pentru prosperarea ei. Trebuie să-i aducem tot prinosul de recunoștință.

Aici, în Brăila, este d-na Olga Demetriade, sufletul spitalului. Predestinată ca să stăpânească, cu un prisos de energie cum rar se află și cu o mărinimoasă jertfă de sine, d-na Demetriade, este simbolul adevăratei surori de caritate.

În sufletu-i ales, cu evanghelia milei, aducând în împlinirea datoriei toată duiosia și dragostea de țară a Româncei, aleargă ziua și noaptea, ștergând lacrimi, alinând dureri, mângăind răniții.

Așa o văd mereu decând o cunosc, luminoasă în frumusețea devotamentului și a jertfei.

Este o adevărată mamă a răniților, cum o numesc eroii.

Dacă ar fi fost toate surorile de caritate la înălțimea îndatoririlor luate ca d-na Demetriade nu s'ar fi văzut nici o defectiune, dar n'au fost; erau acele, care refuzau când una, când alta răniților mei. Așa, nu mi se da și nu mi se luau rufele la timp. La bucătărie, nefiind într'o zi pâine și cerând eu mămăligă pentru răniți, mi-au răs în nas zicând că n'au mălai dela început. Ea îmi refuzau ceai, zachar, pentru bolnavii de friguri recurente. Odată chiar și zama de orez

pentru trei bolnavi. Se făcea o economie revoltătoare, nedreptăţind răniţii noştri, ca să rămăe zachar, orez, cafea, etc. (zeci de mii de kgr.) nemţilor. (Se vorbeşte anume, că aceştia desfiinţează Crucea Roşie, pe noi ne alungă, ca să pue mâna ei pe spitalul nostru atât de frumos înzestrat.

Dânşii, ce caută, ce vor? Să ne ia tot. Aşa au luat patru vagoane de zachar din depositul Primăriei şi tot atâta au găsit în docuri. Făcea deci şi Primăria economie, (nedând populaţiei de atâta vreme, o bucăţică de zachar), în favoarea nemţilor. Halal de gospodărie!. Aceasta, nici nu va prospera, pânăce nu va încapo pe mânilor femeilor.

În oraş s'a pus stăpână, liniştea chiar şi nopţile, decând nemţii au pus pe străzi patrulare severe. De bulgari nu se mai aude, par'că n'ar mai fi. Se zice ca i-ar fi scos din oraş. (Vai de femeile dela ţară). Era, fireşte, prea simţitoare rivalitatea la jaf.

Prima noapte după ocupaţie, bulgarii au spart magaziiile din strada principală şi au furat giuvaericele, pânză, stofe, ghete, făcând ţândări vitrinele groase de sticlă.

Nu ne mai stânjenesc nici avioanele. Nici un vâjăit de glonţ, nici clămpănitul mitralierei nu ne mai supără. Doar namila de Zeppelin, care atacă Galaţii ne mai turbură somnul. Bombardările înfricoşătoare despică 'n văi ecouri fioroase,

ca niște vaete prelungi cutremurând seninul nopții adormite.

A încetat pe străzi și năvala tristă a convoaielor de refugiați, ce-i vedeai de colo până colo, care pline adică cu femei și copii speriați, cu ochii plânși, ciuciți, pe vârful borfelor, cu juncani, cu vaci legate de mânușa carului, tot avutul lor.

S'au aiciuit pe undeva de frica nemților...

În salonul gazdei, se infipsese un doctor german, de la intrarea lor.

Dânsa se opunea. Nu voia să-și cedeze salonul de loc. Nimenui. Neamțul, atunci, în arganța-i de favingător, declară că-i ocupă iatacul, căci nu dormise de o lună de zile într'un pat, pe dânsa pofțind-o să doarmă pe dușumea în bucătărie, alături de slujnică.

Indignată, ea îi răspunse tot pe acelaș ton. — Avea destule ace la îndemână — De aici gălăgie, scandal. Cine știe cum se sfârșea, dacă nu intervenea bărbatul ei, cedând salonul.

— „Dece, am intrat noi în război?“, — fu întâia-i întrebare — ca a tuturor nemților cu cari soarta ne prilejea cunoștința. Îl întâlnii a doua zi pe stradă. Eșeam la ora fixă, cu aceeași exactitudine, el la slujbă, eu la spital.

Se micuna, când i-am spus, că era timpul suprem, momentul bine venit a întregirii neamului, să sfărâmăm în Ardeal iobăgia lungă, cu un cuvânt să strigăm în lume sus și tare du-

rerile noastre de neam asupra, revendicările milenare asupra pământului străvechi, ocupat de unguri pe nedrept.

Se crucea. Habar n'avea de marea dreptate a cauzei noastre, cum n'avea nimeni dintre compatrioții săi. (Ungurii nu i-au luminat, firește). Neamțul, mi-a dat dreptate. L'am convins și ne plângea soarta tristă de învinși... Și... se pregătea să pornească mai departe cu nemții lui, spre noi cuceriri, peste Siret... prin Moldova în Basarabia, Rusia, ingenunchiând lumea întreagă...

3 Ianuarie 1917.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Așa-s toți ofițerii germani ca acest doctor, țanțoși, fuduli, aroganți. Sunt doar invingători, accentuiază ei, cu orice prilej.

Dar și eu îi tratez cu un olimpian dispreț, când îi văd. Deși sunt amabili cu cocoanele, — unul mi-a sărit repede în ajutor căzând eri pe stradă, — eu neavând pentru ei decât un dispreț mut, iritat, i-am mulțumit cu un zâmbet ghițos.

Nemții, sunt foarte mulțumiți în Brăila, și se miră de atâta civilizație. (Firește, femeile noastre nu sar la ei ca să-i înjunghie ca acele din Serbia) Populația n'o fi însă încântată de ei, când o să-i ia din gură tot, lăsând-o numai cu mămăligă și cu fasole, după cum se zvoneste.

Tirania teutonică a început să se afirme în

ordonanțele zilnice. Prima lor grijă a fost să ne reducă pânea și alimentele. Pâne ne acordă de trei ori pe săptămână câte 200 grame de opm. Carne se vinde de două ori pe săptămână.

Prin o ordonanță obligă populația să și declare alimentele, punându-li-se 'n vedere o pedeapsă aspră pentru tănuire.

Cine știe, cu ce pretenții o să mai vie și cu ce amenințări o să ne facă zile fripte...

Până una alta, ne sporește măhnirea, că nu mai știm ce-i pe lume. In jurul nostru intunecul își adâncește pânza deasă. N'avem nici o legătură cu lumea de dincolo de raza orașului. Nici jurnale, nici scrisori, nici o știre. Suntem parcă în noaptea adâncă a unei genune prăpăstioasă, fără o licărire de nădejde a scăpării..

18 Ianuarie.

Viscolește de cinci zile. Se pune o iarnă grea. Pe semne avusese dreptate bătrânul, care 'mi spunea că dacă porneste viforul în ziua de Sft. Ion ține 'ntruna șease săptămâni. Zăpada, cu fulgi mari, infoeți, se cerne încet, molcom îngropând orașul sub un lînțoliu alb.

Cu troenile 'a plept merg la spital. Nu renunț, nu dau îndărăt, cu toate că toți mă sfătuiesc să stau binișor acasă, cum face majoritatea cocoanelor. Mi-e milă de bieții răniți să-i las în părăsire. Mi-ar și lipsi această ocupație..

Și o pornesc pe orice vreme turbată, biciuită de vânt și de frig, care 'mi aruncă 'n față alică parcă. Și ce greu e să răzbați prin zăpada răscolită de camioanele mari, nemțești, cu care duc, scot tot din oraș spre a le trece peste graniță.

Când sosesc însă sus, în sala mea, ce bucurie pe capul bieților răniți !... Și ce repede 'mi trece și mie timpul aici.

Convorbirea cu ei mă distrează. Eri avui una prea interesantă Nu mai pot răbda să nu-i fac un mic rezumat.

Le-am pus întrebarea cu ce simțiri, cu ce gânduri, pleacă ostașii în război? Dacă li-e frică? Toți se grăbiră a'mi răspunde. Și câtă plăcere le făcea că au privilegiul să vorbească despre această simțire, care-i frământase aprig cât stăteau sub focul dușmanului.

Răspunsurile erau după temperament și după starea sufletească a individului. Unii nu se gândesc de fel la primejdia, ce-i paște. Alții, sunt zbuclumați de o teamă nelămurită, fără nume, ca o grije surdă, instinctivă. Mai ales acei, care nu-s căliți în lupte, n'au trecut încă prin botzul de sânge al vreunei bătălii. Mai răspund unii, că nu-i așa de înfricoșător precum își închipuiau. În focul luptei îndeobște nu mai simți nici o frică, n'ai timp să te gândești decât la dușman, care-i ga'a să te omoare și la tine însuși, cum să te aperi. Acest răspuns, că nu

nu ști frica în lupte, e o surpriză pentru civili dar luptătorii o confirmă mai toți. Că mulți socot lupta ca o plăcere chiar, dovedesc aceia, cari în decursul războiului mondial, s'au întors pe front de cinci, șase ori. Când cădeau răniți, acești bravi abia așteptau să se vindece, să poată zbura iar în vârtejul înclăștărilor înverșunate.

Deși războiul are destule grozăvii, ici cade grămadă un camarad, fără nici un oftat, lovit de un glont perfid, la câțiva pași, spargerea unui abuz aruncă 'n aer o masă întreagă de carne omenească, capete, picioare, brațe rupte—privește, ce contribuie la creșterea strânsoarei în inimă, ce se poate numi frica —, totuși aceasta se tocește, pierde, e uitată în frumusețea civică a luptei, de a ține birui dușmanul.

Deși e prea frumos răspunsul celui invalid, care spunea că fricosul nu-i prea deștept, totuși cred că acela avusese mai multă dreptate, care mărturisise sincer că cu toate că nu-i eră frică de moarte, nici de o rănire, totuși nu putea scăpa de o ciudată strângere de inimă. Era frica ascunsă, pitită în cutele adânci ale sufletului. Frica, simțământul primordial al ființei: instinctul de conservare, comun tuturor celor viețuitoare, care înseamnă a veghea, a te păzi. „Frica, păzește bostănăria“, zice și proverbul poporului.

Se poate să nu-i fie cuiva frică de fier și de

oțel, de baionetă și de glonț? Cred că nici cei mai curajoși și îndrăzneți nu pot scăpa de o stranie emoție, ca și cum ți-ar sări inima din loc, emoție ce seamănă cu frica, într'un moment critic pe câmpul de luptă, unde-i primejdia așa de aproape.

În vârtejul de foc al luptei, hotărât, neputând nimeni a se gândi la simțirile, ce-i cutreeră inima, arta militară modernă neîngăduindu-i nici un răgaz, frica nu mai are nici un rol. Unde se ivește la individ, dă loc la derută generală, frica fiind molipsitoare ca orice fenomen nervos, ca râsul, căscatul și altele.

Noua metodă militară, silind individul, să-și dea concursul — prin o puternică acțiune morală personală — prin valul de trăgători, — la izbânda „ansamblului“, se crede că războiul se câștigă grație puterilor morale. Și părerea lui Napoleon, era aceasta. Hindenburg susține că învinge acel cu nervii mai tari. Adică cel ce se împotrivesc mai bine tunurilor, cari azi hotărăsc soarta Europei.

Stăpânirea nervilor, este în tot cazul un rezultat al puterilor morale, al dragostei de țară; al neclintitului simț, al datoriei și jertfei de sine pentru cauza sfântă a națiunii...

Detunături puternice ne atrag la fereastră. Privind din catul nostru de sus, spre depărtări, ne dumerim că spre Dunăre, într'un decor frumos, bate tunul tare.

— Acolo-s lupte întetite, dârze — zice încet, trăgănat, unul din răniți. Un pârăit de gloanțe îi răspunde. Cu toții încremenesc surprinși. Reapriinderea luptelor face ocolul gândurilor.

Să fie și de ai noștri pe acolo? Sau numai ruși? Pe semne nemții, nu pot ocupa Galați cum voiau. Intre Brăila și Galați li s'a pus un zăgaz : tranșee...

Invătasem să cunosc toate nuanțele muzicii infernale, ce produc armele. Știu azi să deosebesc foarte bine șueratul de glonț de pocnetul șrapnelului, de cârăitul mitralierei însoțit de zăugetul tunului.

Și nu pot să spun că-mi displace — când e departe. Când mi se sparg în cap,—se schimbă chestia...

13 Ianuarie.

Mare consternare în oraș.

Joi dimineața, pecând bărbații toți în păr, profesori, doctori, cu procuror, directorul liceului, ajutorul de primar în frunte, erau adunați la măcelărie, (cine nu merge singur nu mai vede o bucătică de carne), deodată fuseseră înconjuțați de soldați înarmați până'n dinți și rechiziționați pentru curățirea zăpezii depe linia căilor ferate. Unii, nu știu prin ce mijloace au scăpat, dar majoritatea a trebuit să muncească ca sentinela la spate. Peste noapte i-a sălăș-

luit pe băncile goale ale căzărni, reci, neîncălzită pentru a-i duce a doua zi, iar la munca grea.

Aleșii orașului, puși la corvoadă !.. Se poate o umilință mai jignitoare, mai dureroasă? Ei se răzvrătește fiecare strop de sânge văzând cum ne îngenunchiază, cum ne calcă'n picioare mândria de neam, silind fruntași să'și aplece capul în jugul rușinos..

Dar asuprirea lor n'are margini. Pe fiecare zi ne dau alte și alte porunci umilitoare, îndoindu-ne în jugul lor brutal.

Și ce jaf, ce pustiiri pretutindeni !.. Vezi, cum eară zilnic, alimente, mobile, pianuri. Toate trebuie în Germania. Sunt săraci, lipiți pământului. (Cei refugiați în Moldova, nu știu, dacă vor mai găsi ceva la întoarcere).

Cu oglinzile și împodobesc tranșeele.

Turme de vaci, de oi, de porci sunt mănate zilnic spre barieră. Mi se strânge inima când le văd. Ne despoaie, ne pradă de toate. Sărăcia, mizeria, foamea ne așteaptă, ne rânjește la prag.

Școlile le-au prefăcut în grajduri, băncile le-au tăiat pentru foc. Frumosul crâng, din jurul monumentului e retezat și pus pe foc.

Ei nu duc lipsă de lemne, pecând noi suferim grozav având prea puține. Bărbatul meu, deși bolnav, abia capătă opt bucăți pe zi, făcându-i-se o singură dată focul, noaptea, pe la

noastră. Nici nu se scoală din pat până la dejun din cauza frigului.

Iar eu, dorm într-o cameră rece. Ușile, gârnurile le astup cu hainele noastre oprind bufăria crivățului să pătrundă'n casă.

Și cine știe, ce chinuri ne mai rezervă iarna asta atât de grea.

Nemții, ne amenință că ne iau bărbații ca ostatici, iar pe noi femeile și fetele să ne pue la munca câmpului și pela fabrici.

Perspective minunate, n'am ce zice!..

Toate zvonurile aceste le auzim dela ofițerii turci, cari și-au iaft Statul Major în casele unei prietene, singura pe care o am aici.

Ei ne spun, cu un ton pe jumătate glumeț, pe jumătate serios, noile planuri germane, ce deluase în potriva noastră ca să ne umilească și să ne jignească cât mai mult.

Dar experiența ne-a învățat că toate zvonurile au un sâmbure de adevăr...

18 Ianuarie.

Indignarea crește în oraș.

Sărmanii răniți!.. Pe răsfățații noștri eroi, i-a scos eri din spital Comandatura Militară germană și i-a cărat pe șleपुरi, pentru a fi trimiși la Giurgiu. Pretext. Nu știu cum să scape de ei, sub ce formă să-i prăpădească în masă. Și au nimerit-o. Au izbutit. O rană, cât de mică

la deget, dacă se obrintește, se agravează, dar încă rănilor lor cumplite, pline de puroi, expuse la ger. Mulți au să moară așa zvârliți cum sunt pe șlepurile deschise, fără nici un adăpost, ca acoperiș cerul încărcat cu nori de zăpadă, ca așternut scândurile reci, prinse în sloiurile Drăneștii înghețată.

Și comandantul din loc, a fost consternat de monstruoșitatea acestui ordin, venit din București. (Ii seamănă foarte bine lui Mackensen, cunoscut prin schingiuirea populației din Serbia).

Când am auzit că ne gonesc răniții din spital, mi-a venit rău. Mă înăbușeam. Bine că n'am fost acolo, — un junghiu îndărătnic mă reținuse câteva zile în casă, — să văd scenele jalnice, cum plângeau răniții crud loviți ca și personalul, ce i-a îngrijit. Credeai că ești la o inmormântare.

Când să-i scoată, — schimbându-le rufele și păturile bune cu altele, rele, mai mult zdrențe, — un tânăr ofițer (regret că i-am uitat numele), — luându-și cu mâna stângă, (pe cea dreaptă o pierduse în lupte,) cingătoarea tricolor dela mijloc, o fâlfâia în aer strigând cât putea cu un entuziasm înălțător, în ciuda neamțului — a sentinelei, (care'l amenința scrâșnind că'l impușcă) :

Trăiască România Mare....

23 Ianuarie.

Neamțul ne-a gonit din spital, ne-a desființat „Crucea Roșie“. Și de ce? Ca să facă loc tur-

elilor, cari degeră cu sutele în tranșee. Și aici, le taie picioarele și mâinile înghețate cu nemilă. Se alege numai cu trunchiurile, pe care le trimet apoi cu vagoanele la Constantinopol. E doar mai bine de cei ce mor. Intr'o zi am văzut două camioane pline cu turci morți. Cadavrele înghețate, legate ca niște baloturi, sunau ca părăitul vreascurilor...

S'a cerut într'o zi populației plăpămi pentru turci, pe cari le îmbracă ca șaluri, când es pe stradă...

Dorind să-mi văd răniții, — oprise vreo zece, din cei mai gravi aici—mi s'a îngăduit intrarea la spital, dar cu nespusă greutate.

„Wir brauchen keine Damen“ pimi spuse medicul șef al spitalului, venind să vadă ce vreau pe când mi se opri la spate, ca un jandarm. Mi-a dat să înțeleg destul de limpede că trebuie să plec. Totuși, văzui destul înainte de a veni el.

Din spitalul nostru cel frumos și curat prefăcură nemții, cei vestiți de gospodari, o cocină. În sala cea mare, unde erau ofițerii noștri, se'ndeseau acum, o mulțime de turci degerați sub îngrijirea unui singur sanitar neamț, greci și becisnic.

Răniții noștri, rămași aici, svârliți într'o încăpere întunecoasă și murdară, erau într'un hal fără de hal.

Neîngrijiți, nepansați, uitați că-s pe lume.

Rămăsese aici și interesantul ofițer, răsfă-

țatul cucoanelor, de o frumusețe clasică, cu nasu-i aquilin, buzele-i minunat tăiate, părul-i ca pana corbului, fruntea-i naltă.

De mult suferea de gangrenă gazoasă și acum l-au oprit nemții aici ca să-i dea lovitura de grație.

L-am găsit cu desnădejdea mută pe chipul-odată atât de frumos, acum galben ca ceara, și în lucirea umedă a ochilor negri cu groaza elipei de moarte.

Abia am înăbușit un oftat, zicându-i la o bună vedere. Nu l'am mai văzut...

Deodată cu turcii s'a mutat aici și spectrul negru al morții: tifosul exantematic. Nici o mîrare. Din sălile noastre atât de curat întreținute se mătură azi fărășe pline cu paraziți..

2. Februarie.

Unul din vecini, fiind numit la poliție într'o comisie de control, aflăm prin el isprăvile ocupanților.

Se mai fac multe nelegiuiri, mai ales de către bulgari și turci. Din ce în ce mai puține ca la început, — dar tot se mai fac.

Așa, deunăzi dimineața doi nemți, au împușcat două femei, — mama și fata, — de la mahala, pentrucă s'au opus să le la grăsimea unui porc tăiat de curând. Intr'una din nești

iar, doi turci au decapitat, în înțelesul strict alcuvântului o femeie, — ovreică...

Ofițerii și mai ales nemții, petrec. Sunt cuceritori. (Doar și carnavalul!) Tovarășe de che-furi lesne se găsește. Femei ușoare, câtă frunză și iarbă. Sunt multe, care petrec cu dușmanul, pe când țara geme ocupată.

Dar să nu zgândărim aceste lucruri. Să im-prăștiăm cenușa uitării peste ele...

Nemții au toate, se lăfăesc în belșugul părăsit de refugiați, își iau și tot dreptul de a se folosi de toate, pe când pe noi ne-a lăsat Mackensen cu fasole și cu mămăligă. Atât o îngăduit populației să prânzească. Nici o mirare că e așa de mare numărul mortalității.

Și la masa noastră e nelipsită fasolea. Nici o provizie nu făcuse gazda, de frica nemților. Dar pentru ei, fac adeseori prăjituri, — în ascuns. Eu, la patru când es puțin la aer, pentru a'mi mai amorți foamea, cumpăr floricele. Aceste ajunseseră prăjiturile și bomboanele la noi. Într-o zi, cum le aruncam din gură pe cole tari, neînfoete, o biată bătrână le culegea și le mânca, venind mereu în urma mea... Câtă lume necăjită, pe când nemții se înfruptă de toate bună-tățile. Mai fac și pe galanții. Fac cumpărături mari pela magazine, sticlării, stofe, giuvericale, ce a mai rămas din prădăciunile achitând tot cu bonuri. Cine le va mai plăti?

Clopotul, cel mare...

Lipsindu'mi nespus ocupația de la spital ci-tesc mult și scriu și mai mult. Așa mai uit chinul neliniștei, ce mă face sfioasă, bolnavă. Vreau să rămân tare, să nu cad doborâtă. Ion o duce însă rău. Hrana neindestulătoare, îl slă-bește. Îl chinue și o tusă seacă.

Îl mai ține în picioare speranța, convingerea-i caldă, tare că tot noi o să învingem. În potrive-plitisului are cărți de citit și joacă șah cu gazda tot timpul cât acesta e acasă..

Avioanele iar prind să roiască de-asupra ca-pului nostru. De astă dată, ai noștri virează docurile și gara, cu bombele lor.

O fetiță a căzut ieri victima acestor in-cursiuni...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

10 Februarie.

Se discută ieri, într'un cerc restrâns de cu-noștințe — o sindrofie, chipurile, — „probabi-litatea“ păcii. Hilmi Pașa, șeful Statului Major turc, spunea, foarte convins, că se va în-cheia cu condiția, „statu quo ante belli,“ și foarte curând, toată lumea fiind sătulă până peste cap de război.

Generalul turc, e un om amabil, înzestrat cu o cultură germană, făcându'și educația în Ger-mania. Numai eu și Ion știind nemțește, — Ion a studiat politehnica la Viena, — a trebuit să-i ținem de urât.

Ceialalți ofițeri turci, toți tineri, aghiotanții și

nepoții generalului, (și la ei e „en voque“ favoritismul doștilor, nu numai la noi), vorbeau numai franceze. (Care greșea și amesteca alte cuvinte plătea o amendă, în favorul răniților Crucii Roșii).

Acești tineri erau încântați de societatea din Brăila. Petrecerile mondene aveau pentru ei un farmec nou, necunoscut. Au de altfel o ținută bună, dar sunt de o naivitate de copii. Halala de gazdele unde pătrund, căci acele nu mai duc lipsă de nimic. (Turcii aduc de toate).

Aflăm de la ei și multe amănunte relativ la nemții și planurile lor. Ne-au povestit fapte interesante din luptele decurse. Eu înțelegi însă bătaia de joc din vorbele lor, la adresa ofițerilor noștri, cari, cum ziceau, cereau în gemmochiu, cu lacrimile în ochi, să fie cruțați să nu li se ia viața. (Turcii ar fi având și fotografiile acestor ofițeri, așa cum se prosternau la picioarele lor, pentru a le dărui viața). Aproape treizeci de mii, după ei, ar fi numărul prizonierilor duși la Constantinopol. Câteva mii de ofițeri numai.

La Brăila, ar fi găsit nemții prin poduri, pivnițe, magazii, cavouri, peste opt sute de militari, printre cari și un colonel și ofițeri mai mulți. Cu vădite și palpabile gesturi de dispreț și dezgust i-au făcut nemții prizonieri, zicând că cu acest număr de soldați ar fi putut apăra orașul Brăila — cu succes.

Eri, s'a împuşcat un maior german, din poezia unei scrisori, ce primi dela nevastă-sa, care-i spunea că în ziua când va primi rândurile ei, dânsa va fi moartă, împreună cu cei patru copii, din cauza foamei..

20 Februarie

O societate de domnişoare — ex sifiori de caritate — pe lângă călăuzirea unui ofiţer turc — altfel n'ar fi putut răzbate pân' la şlepuri — s'a apropiat de răniţii noştri. Dar numai dela distanţă, de pe mal au putut schimba câteva cuvinte cu unii. E foarte severă supravegherea lor. Pe semne nemţii nu vor să fie controlaţi. Se tem, se vede, de gura lumii.

Au multe pe conştiinţă. Totuşi aflarăm, că cei mai mulţi din eroii aceştia nefericiţi, au pierit.

A murit şi frumosul ofiţer, rămas la spital. S'au îngrijit feroşii cuceritori, să se stingă şi această viaţă, care promitea atât. Era un violonist de seamă şi singurui, unicul fiu al unor părinţi bogaţi.

O lacrimă pioasă pe mormântul de curând săpat l..

A murit şi medicul şef al spitalului, (care m'a primit așa de bine) cât şi mare parte din personalul spitalului, printre cele dintâi victime ale tifosului negru.

Urâtă boală. Face multe victime în oraș.

Dela sindrofa, unde eroul era Hilmi pașa, și la care a luat parte și Ion, el nu s'a mai sculat din pat. E din ce în ce mai șubred.

25 Februarie.

Din „Donau Armée Zeitung“ monitorul nemesc, din Brăila 9 Martie 1917. „Datoria fiecărui om este să muncească. Să curețe zăpada prin curți, pe stradă și în fața caselor. Munca pe la fabrici și dela holde, trebuie să facă toată populația. Fiecare om e nevoit să-și câștige pâinea zilnică muncind, căci noi nu-l putem îndopa. (füttern). Cine vrea să mănânce, să-și câștige hrana, începând cu munca câmpului“.

Fără comentariu...

Evenimentul interesant al zilei este prăbușirea țarismului: a imperiului rusesc. E prea interesant chiar, căci ne lovește pe toți. Pe noi, pe aliați, pe toți cei ce-s în război cu nemții. Este întâiul rezultat al războiului mondial, înfrângerea imperialismului, pentru eliberarea omului din întunecime, din jugul neștiinței. Una din împărății s'a dus pe copcă. Poporul chinat de foame, lipsit de pâine, i-a dat brânci de s'a dus de rostogolul.

Democrația, care i-a urmat regimului țarist, fiind în mâini frânele guvernului, să sperăm că va purifica atmosfera și restabilind ordinea

cutremurată de mișcarea revoluționară, va reda populației, ținută în robie, de atât amar de vreme, *libertatea și... pâinea zilnică.*

28 Februarie.

Afară, se'ntetește viscolirea și căpcăunii go-nesc refugiații din oraș, înapoi pela vetrele lor. Toți acei ce au găsit în Brăila un adăpost : refugiul sigur de schingiuitori și hrăpăreți, tre-bue să plece. Aici fiind zonă militară, nemții nu mai vor să-și bată capul și cu întreținerea populației străină de oraș.

Și iar pornește convoiul nemângăios al ca-relor și căruțelor cu femeile și copii măhniti de moarte, cu avutul lor acum atât de redus. (Au vândut multe din lucruri, costând scump viața, pe o iarnă atât de grea).

Vrea nu vrea, un refugiat e silit să-și ia ca-trafusele. Poliția română o îmbrâncește din urmă. Așa s'au năpustit și asupra unei femei tinere, care nu putea să plece căci își aștepta ceasul cel greu. Nemții au urcat-o fără de milă în car. Când ajunsese aproape de casa unde stăteam noi, au apucat-o durerile facerii. Vă-zând nemții că se'ngroașe gluma, au coborât-o pe zăpadă și după nașterea copiilor — dăduse viață la doi gemeni — i-a suit în car pe toți trei și haide înainte pe viscol și ger.

Și la noi, se înflințase poliția zilnic, stărucind

să plecăm la București. (O secunda vajnic gazda). Dar nu pot satisface nici pe una nici pe alta. Ion e grav bolnav. Nu-l pot duce până nu stă crivățul. M'am dus deci la comandatură.

Intru fără frică la nemți. Ori unde. Nimic nu-mi doboară curajul. In favorul meu vorbește adevărul și dreptatea. Și es dela ei totdeauna cu cauza câștigată.

Nemții mi-au trimes un doctor și mi-au dat permis, îngăduindu-mi să stau la Brăila până ce se va îndrepta Ion.

Ce ironie crudă!.. Până se va îndrepta... Nu, n'are să se mai facă bine. Mi-a spus doctorul pe care l-am rugat să-l examineze. „Soțul d-tale“, — mi-a răspuns cu o crudă sinceritate, la stăruința mea de a-i da ceva să-i ușureze chinul, — „e în cele din urmă, mă mir că o mai duce“. Și plecă.

Am rămas ca treznică. Un fior rece mi-a săgetat prin oase. Numai gândul acesta nu mi-a trecut prin cap. Să-l pierd aici, în streini? Și rămăsei încremenită, impresurată de întunec, nici eu nu știu până când.

Noaptea căzu. Umbra înneacă colțurile. Frigul se așternu peste tot, respiră din ziduri, coboară din tavan. Invăluită în frigul melancoliei nu'mi dau seama când mă desmeticisem...

1 Martie, 1917.

Astăzi trebuia să plecăm, dacă n'aș fi umblat pela nemți. Și ce ger, ce vânt! Să nu lași cănele afară. Bieții refugiați. Câte mai îndură pe lângă frigul cumplit!... Li mai atacă și răufăcătorii. Un tren a fost complet jefuit. Bulgarii și turcii ar fi în pauză. Refugiații s'au întors aici fără bani și fără bagaj. Un șlep plin cu refugiați din Dobrogea, se zice, că s'ar fi înecat în Dunăre.

Ne fac nemții, mult rău, dar nici lor nu le merge tocmai bine. Nu numai că n'au izbutit să ocupe Galații, dar au avut pierderi mari pe acolo. Oamenii, cari lucrează la tranșee, șoptesc că la Siret ar fi fost înecat un regiment de ulani. Și luptele de la Baldovinești și împrejurimi spun că nemții sunt oprți în loc în mersul lor triumfător. Intr'o zi au ajuns bombele până în Brăilița. A fost stricat turnul bisericii.

Nemții, se tem chiar de lupte de stradă. Se vorbea de o ordonanță, — care nu s'a mai dat, — „ca să se închidă ferestrele cu scânduri“.

Ah, ce fericire ar fi de ar veni ai noștri, intrând triumfători, și să izgonească monștrii aceștia de pe capul nostru!...

N'am nici un chef de scris, știindu-l pe Ion așa de grav bolnav, dar el stărue să'mi scriu memoriile numai decât...

15 Martie.

Este o lună decând doctorul se mira că Ion mai trăește, dar el luptă vajnic în potrivea coșului crunt. Are în suflet geana albastră a idealismului, ce-i dă puterea să lupte cu solile morții. O fi însă și marea-i dragoste, setea de a trăi, ce-i încordează puterile și-i sporește vâncioșia spre a învinge moartea. Vrea să trăiască 90 de ani.

Dar și zidul se macină, dar încă omul. Se prevale, se prăpădește, cu toată voința-i tare, de fier.

Și trebuie să-l îmbrace să iasă la plimbare că a venit primăvara, care o să-l facă bine, cum zice mereu.

Afară în adevăr a prins soarele să lucească mai cald și să bată un vânt mai căldicel. Dar bolnavul meu n'a ajuns nici până 'n cerdac și a obosit așa de tare încât a trebuit repede să-l desbrace să se cuice. „E mai bine în pat murmură amărât“.

Ba il îmbrace, ba il desbrace. Vrea una, vrea alta și lucruri ce nu se pot găsi. Toată ziua așa. Eu mă străduiesc să-l mulțumesc cu mlađierea unei mucenice deprinsă cu răbdarea. Un oftat suerător mă 'ntoarce iar spre el.

De acum, ceasuri grele, nopți fără somn, zile fără astâmpăr. Teama tremurătoare, așteptarea agitată a îndreptării, zi cu zi, săptă-

mână cu săptămână. Apoi, pierderea nădejdei. A celei mai mici licăriri... Spaima amortitoare a celei ce nu se poate inconjura. Deznodământul... Și gândul mă incremenește.

O tuse seacă, ce-i sfarmă pieptul, mă cheamă la pat... Se zvârcolește cu sufletul pe buze.

Coșul pieptului umflat, se ridică cu anevoe. De câte ori răsuflă scoate câte un geamăt de durere, de o durere stăpânită însă. Nu se vaită, nu se plânge. Din gura lui n'ai auzi o plângere, o tânguire, o dojană în potrișa aceloră, cari ne-au adus aici, în sapă de lemn. Așa de mult își iubea neamul și tot ce e românesc și așa de arzător dorea întregirea neamului și era atât de convins de înfăptuirea acestui ideal, încât preferă moartea, celui mai mic murmur de răzvrătire.

Nici răbdarea nu și-a pierdut-o decât o singură dată oftând: „Cum Doamne, n'am avut noi destulă putere sufletească să stăm acasă, în București“.

Se întrecuse iar gazda cu amabilitățile, de i-a stors acest oftat. Ii plătim destul, totuș ne făcea fel de fel de neajunsuri... Mi-a stropit într'o zi rufe pe frânghil. Numai ca să nu mai spăl. Parcă eu eram bucuroasă să spăl rufe. Asta era indeletnicirea mea? Dar nu găseam nici o femeie la spălat. Una n'avea lemne, alta n'avea săpun. Și pune-te tu conferențiară,

de alte dăți, la spălat cămăși, căci bărbatul bolnav avea multe cerințe.

Cea mai nouă supărare: ni s'au isprăvit banii. Gazda e foc. De unde să lau, ce să fac? Incerc la prefectură să ne dea pensia, pe care n'am mai primit-o decând am plecat din București. Dar e o treabă încurcată, ce cere multă alergare. Și cu starea gravă a lui Ion, ies totdeauna cu inima sărită...

4 Aprilie.

Am primit însfârșit pensia, pe trei luni din urmă, dela prefectură. Grație amabilității d-lui prefect Berceanu, care poartă la inimă soarta refugiaților.

Chestia banilor, marea chestie a existenței am văzut-o deci rezolvită.

Când i-am spus lui Ion că am izbutit să primesc pensia, a dat numai din cap. Nimic nu-l mai interesează. Nici o grijă, nici o dorință nu-i mai înfioară sufletul. E mai mult inconștient. Aiurează. Ochi-i lucind înfrigurați cândă meleagurile dintre moarte și viață până dincolo, spre țărnul celălalt... spre liman. Plu-tește deasupra genunei...

Cu buzele arse de friguri, cu pete mari roșii-vinete pe trup, cu ochii de o nespusă tristețe, intrați adânc în văgăune, săcat, stors, istovit, nu se mai ridică din pat decât pentru a recade.

Nu-i mai trebuie nimic. Abia înghite câteva picături de lapte. Nu-și mai pomeneste nici copiii, pe cari n-o să-i mai vază. Dar șoptea mai eri: „Să nu mai văd frumusețile mănosului pământ străvechiu“.

Gemete surde, prelungi, o răcăială ca de fărâstreu în pieptul slăbit de-i poți număra coastele, broboanele de sudori reci de pe frunte... vestesc tristul sfârșit. Gemând din greu, luptă cu dușmanul, care-l scutură și-l sfășie crud...

29 Aprilie — București.

Acasă. De două zile. Acasă!.. Ce fericire, în nefericirea doliului meu!.. Acasă, la mine, în intimitatea caldă a cuibului drag. Nici un zâmbet fals, nici un rânjat dușmănos, nici o privire țăpoasă să nu-ți pândească pașii, vorba, orice mișcare.

Ah! ce bine-i la căminul tău, singur între cele patru ziduri ale tale, departe de oamenii fățarnici!..

Singură. Am rămas singură în vijelia întințită a vieții. Ion m'a părăsit. S'a dus la cele eterne. A încetat de a mai suferi. A murit la 11 Aprilie. După o lungă și îngrozitoare agonie, s'a stins ușor, ca fiacăra unei lumânări. Cu mâna mea pe fruntea-i lată, albă, într'un suspin de ușurare și-a dat sufletul.

Pe buze avea un surâs, ce demult îi pierise

și fața-i tot posomorâtă de când căzuse la pat se liniștise.

Seninătatea morții mă 'nghiețase. E îngrozitor momentul, când nu-ți vine să crezi că-i cu putință „posibilul“: moartea, în toată tragedia-i înspăimântătoare. Ameteam. Parcă un pumn de fer mi s'a înfipt în ceafă ca să mă doboare.

Dar lacrimile au prins să izvorească încet, mereu, ușurând destinderea nervilor, ce mă înleștase. Trebuia să-i fac ultimul serviciu. Hotrărarea mă 'nfrigorase. Eram îndrumată la propriile'mi puteri. Părăsită, singură. Dar nu era timp de zăbavă. / *Sintra! Ah!..* Tremur încă sub stăpânirea amintirii... I-am scădat, I-am îmbrăcat, i-am ales locul pentru groapă, am vorbit cu groparii pentru patașcă. Singură, totul... Ah!.. Scene lugubre, năruitoare de minți. Apoi înmormântarea!... Alt calvar!..

Ei, care ca președinte al Ligei — Bacău — mergea înconjurat de o mulțime de naționaliști când înjgheba câte o conferință la sate, acum la groapă, era petrecut numai de doi vecini. (Și cu mine în trăsură n'a venit decât d-na Bruneanu și Enescu, soră cu d-na Ana Gropeanu). Regret, că nu i-am putut face dorința, să fie dus la veșnica odihnă pe un car tras de boi, gătiți cu panglică tricolor...

Acasă, acasă, îmi era singurul gând, zilele, veneau, să scap de atmosfera înăbușitoare

ce mă înconjura. Gasda voia să mă despoaie și de ultimul ban.

În Bucureștiul ocupat de dușman cine mi-ar fi împrumutat măcar un leu? Puteam să cerșesc pe străzile capitalei din partea lor. Dar nu s'au mulțumit cu jumătate din suma ce aveam la mine. M'au cicălit să le-o dau toată. Degeaba le-am făgăduit să le trimet restul datoriei îndată ce primesc de la bancă. N'am rămas doar datoare nimenui nici cu un gologan, nici eu, nici bietul Ion. În schimb am dat, am dăruit la toată lumea, cu vârf și îndesat..

Noroc, că se pregătea un tren pentru refugiați, — ultimul. — Cum prinsei de veste prin copoi, îmi făcui bagajul, ca cuprinsă de o grabă înfrigurată.

Un singur drum mai aveam de făcut în Brăila, la mormântul bietului Ion. A!, de ce a trebuit el să-și aleagă aici, locașul de veci? Așa departe de toți ai lui. Să rămâe aici.. singur.. Mormântu-i să fie părăsit în veci!..

Se făcuse primăvară. De ce o fi întârziat anul acesta atât? Și cât de mult o dorea Ion, crezând că-l va îndrepta.. A fost o iluzie. Ce nevoie avem de aceste flori amăgitoare ale spiritului. Fără iluzii și fără nădejdi de multe ori a-mi pierde mințile.

A venit târziu primăvara, dar cu o podoabă ne mai văzută. Copacii și tufișul, îmbrăcați cu mărgelile verzi răspândeau o mireasmă bogată.

Pe mormânt începuze să crească iarba, pe cruce se oprise o pasere piuind dulce.

Laleaua roșie, ce-i adusesem mai zilele trecute dispăruse. Și cât de mult iubea florile!... Lalelele, le admirase în deosebi. Ce mână pângâritoare o fi luat-o? Una din acele, de bună seamă, care a zmulș și gard și copaci, lăsând liber drumul oilor și caprelor să pască pe morminte...

Văzduhul aici, e veșnic sfâșiat de plâns și de țipete. În acest loc trist abia îți dai seamă cum pustiește moartea în oraș. Și ce întins e cimitirul militar!. La câțiva pași de mormântul lui Ion. Aici vedem mai bine, ce cruntă a fost vijelia, care ne-a doborât. E o întreagă holdă de cruci noi...

15 Mai.

Pe cotiturile întortochiate ale vieții mele, — în aparență așa de liniștită, — năvălesc greutatețile, izvoditoare de mari frământări. Pân' acum, am dus-o cum am dus-o, dar de aici înainte, cine știe, ce încercări și mai aspre, ce calvar mă așteaptă!...

Regularea dreptului la pensie e foarte încurcată. Feluritele acte, ce mi se cer mă silesc să bat drumurile și scările autorităților, — dela Ana la Caiafa, — zi cu zi.

Faptul, că Ion a murit la Brăila, complică

soluția, mai ales la ridicarea sumei cu care era asigurat. Se poate chiar să nici n'o primesc aceasta. O văduvă n'are drept de moștenire. Femeea, n'are nici un drept, și văduva și mai puțin. Văduva după ce-i stoarsă ca o lămâie, e aruncată pe drumuri de legi. Sunt fericite acele cărora li e sortită o mică pensie pentru zilele bătrânețelor.

Cu o mică pensie va trebui, probabil să mă mulțumesc și eu, după ce am crescut trei băieți, am muncit ca o roabă, am tras adică treizeci și cinci de ani la carul traiului comun cu bărbatul.

Eu, care am adus în lupta pentru trai atâtea puteri: bună voință, lealitate, economie, sârguință, și care am suferit atât, înfruntând atât grei griji, supărări, purtând cu resemnare tot ce ne-a măsurat destinul, sunt amenințată să rămân cu nimica toată, din pricina legilor atât de monstruos de nedrepte ca femeea.

Și afară de nedreptățile legilor, de câte levituri mai are parte o nenorocită de văduvă. Toți vor s'o exploateze, să abuzeze, să și bată joc de ea. Pe toate buzele întâlnești numai desconsiderare, lipsă de respect.

Eu însă nu mă las. Prin mine însu'mi, și în susșirile'mi proprii mi am câștigat respectul lumii. Prin tăria personalității mele i-am stors admirația. Voiu lupta deci înainte, cu toate ză-

găzurile, ce mi se pun să'mi mențin locul cucerit prin nespuse greutate.

Democrație, democrație, când va bate ceasul, să fii atot stăpână și la noi, ca în Franța și America, adică omul să-și câștige propria viațoare prin muncă și talent *nu* prin moștenire, prin titluri rămase dela moși, strămoși, într'un cuvânt prin protecție...

17 Maiu.

Aici e bine, îți pare viața un raiu, pe lângă sărăcia deplină din Brăila. Găsești de toate și unu cu mult mai scump ca în vremuri normale. Așa plătesc laptele cu 80 bani kgr. oul 30 b. untul 14 lei kgr. și este și pâne albă. Ce bucurie, când o văzui întâi!... Așa albă și rumonă, moale și caldă...

La căminul meu drăgălaș, părăsit cinci luni de zile, se incuibasera străinii. Dar se vede că erau oameni cum se cade, cei ce s'au perindat în odăile mele, căci puține lucruri mi s'au furat. Și după felul lucrurilor, bănuiesc că mai mult femeile au dat iama prin grămadă decât dușmanul.

Dar am găsit pretutîndeni o murdărie nemai pomenită. Un strat gros de praf acoperea toate, mesele erau vărsate cu cerneală, bere și cafea. Pereții erau negri de fum. Așternutul nu se mai primenise cinci luni de zile. Cărțile lite-

rare serveau pentru aprinderea focului din sobă, — în loc de surcele. — Cărțile tehnice și arhitectonice rămase dela bietul Ion, erau răsfoite, împrăștiate pe toate mesele și scaunele, dar neatînse. Era un arhitect îmi spuneau vecinele cel din urmă neamț, pe care'i găsii încă acolo și care 'mi cedase locuința îndată. Îmi spuneau nemții că intelectualii lor preferă să rămâe sub-ofițeri decât să intre în corpul eduțeresc...

Infățișarea lor sură, — care mișună în toate părțile după pradă ca guzganii, a schimbat cu totul fisonomia capitalei noastre. Intunecată, mohorâtă 'mi pare aceasta cu toate muzicele, ce au așezat ei peste tot, la birturi și localuri de petrecere.

Ce dureros mă atinge această muzică, de câte ori o aud, vibrând în mine lung, cu o putere stăruitoare.

Nemți și iar Nemți vezi pretutindeni. S'au înfipt în toate casele frumoase — mai ales aici, — au spurcat toate palatele noastre minunate. Pe ei îi vezi pe la autorități, fără iscălitura lor nu-ți dă nici pensia.

Și aici, departe de front — unde's mai mulți convalescenți, cari vin să se recreeze, — au singura grije să ia, să trimeată tot acasă în Germania lor infometată de atâta vreme de război. Nici nu-i vezi altfel decât cu pachete

’n mână, grăbiți să le dea la poștă pentru familiile lor hămisite.

Nemții ne iau tot, cară tot. Au de toate. Stau împărătește cu un cuvânt. Noi? N’avem nimic; mâne, poimâne o să ne rămâe numai lacrimile ca să ne plângem amara umilință și sărăcia unde ne împinge bărbarul dușman...

30 Mai.

Cătă umilință dureroasă la toți pașii. Pe palatele, unde fâlfăia odată mândrul tricolor, se răsfață azi steagurile pestrițe ale puterilor centrale. La Capșa, se lăfăesc Bulgarii. Și-au văzut visul cu ochii. Dar nu li s’a îngăduit ca să prefacă locul în grădină cu praz și ciapă, după cum doreau, nici să distrugă Bucureștii, să nu rămâe piatră pe piatră, cum aveau poruncă de la guvernul lor. Nemții cât de căinoși vor fi ei, tot nu-i lasă să-și facă de cap — spre norocul nostru.

O mare durere resimt și sângele răzvrătit mi se îngrămădește fierbinte ’n gât — și cred că la toți bunii români, — când muzicile lor vestesc cu veselie o nouă izbândă. Ziua aceea, e pentru mine o zi de doliu. Pe unde au mai învins, aduc apoi printre laude cu vârf și îndesat „Lumina“ și „Gazeta Bucureștilor“, ziare românești, scrise pentru români, dar servind interesele dușmanului.

Pentru noi n'au decăt articole de îmbărbătare, ca de pildă: „Rușii părăsesc pe Români“. „Revoluția din Rusia“. „Abdicarea Țarului“. „Frăbușirea țarismului“. „Anarhia din armata rusă“. „Creșterea zăpăcelii în Rusia“. „Depri-marea crește în Franța“. „Foametea în Franța și în Anglia“. „Foametea și molimele bântue în Moldova“. „Pierderile și strâmtorările Angliei“. „Noi înfrângeri în Anglia“. „Porționarea alimentelor“. „Pierderile de vapoare ale Angliei“.

Și așa mai departe în fiecare zi, cu lingurița. Drept mângăere.

Un junghiu de durere m'a străbătut și când am întrebuițat pentru întâia dată marca postală, „Deutsches Reich“. Va se zică ne soco-tesse țara, ca a lor.

Vai, vai!... Unde am ajuns. Câtă umilintă, o resimt până 'n măduva oaselor, până'n cutele cele mai adânci ale sufletului...

5 Iunie.

În noianul de greutateți, ce mi s'au îngrămădit în calea trebilor, când am venit la București, mi-a sărit în ajutor cu tot sufletul ei nobil, d-na Ema Beldiman născută prințesa Calimachi, una dintre cele mai alese personalități a Capitalei.

Cu evanghelia iubirei de aproapei în suflet, cu o nemai văzută uitare de sine, d-na Beldi-

man se jertfește mângăiând pe cei în suferință, alinând dureri, ștergând lacrimi, muncind pentru binele comun ca președinta societății „Springul”. (Aici, ni s'a prilejit cunoștința, eu având ocazie să-i pot admira înaltele-i însușiri, și dănaș la rându-i, prețuindu-mi activitatea neadormită).

Înzestrată cu o cultură întinsă și neobișnuite zări sufletesti, știe să întipărească cercului, în care trăește, dragostea de tot ce-i nobil și dispreat pentru tot ce-i josnic și grosolan.

Iubitoare de lumină, dăruită cu un prisos de energie și cu o rară bunătate de inimă, călăuzită de lozinca, „munca să aibă răsplată, meritul recunoștință”, netezește calea celor talentați și ajută dezmoșteniții după puteri.

Vraja-i de căpetenie este căldura bunătății, ce răspândește.

Regret ca n'am cuvinte pentru toată iubirea, stima și respectul, de care se bucură la toți cei ce o cunosc.

Pentru moment ne preocupă mult, stând de vorbă, starea noastră de azi. Tremurăm pentru scarta țării și problemele vieții actuale ne strâng inimile....

17 Iunie.

Ziua de azi o petrecui cu Maria Cunțan, poeta noastră, creată de Ziditor într-o toană bună. Idată după ce mi-a venit, am pornit să vizi-

tăm biserica Mihai Viteazul, și ruinele de lângă ea. Dar făcând vreo doi pași, spre aceste, după eșirea din biserică, ne-a pironit în loc o voce de stentor, oprindu-ne. Nu știam de unde vine acel glas aspru, care nu ne lăsa să vedem clădirea veche în ruină. Ne uităm în dreapta, în stânga, înșfârșit zărim un om gras, îmbrăcat numai în cămașă, stând la o fereastră deschisă, gonindu-ne.

Sfioase cum suntem amândouă, am luat-o repede la picior desplicând vântul, fără vorbă, tăcute, înlemnite de groază. Coborând dealul spre Cismigiu, tot mai auzeam acel glas, dojenind pe gardistul de marea crimă, ce am săvârșit noi două cu Maria Cunțan, de a fi dorit să vedem biserica și curtea fostului Voivod.

Sosind la Cișmigiu, i-am admirat rămășițele, ce au mai scăpat de toporul necuraților.

Cum nimic n'a găsit cruțare în fața lor, așa nici frumoasa grădină, cu care ne-am mândrit odată atât. Copaci mulți și frumoși au căzut victime lăcomiei furioase a teutonilor. S'au încălzit, își vor fi gătit sălbaticii cu copacii minunatului Cișmigiu, — spun tovarășei mele, cu pumnii încheștați. Rondurile, gătite altădată cu fel de fel de flori, una mai frumoasă ca alta, le-au prefăcut în straturi de varză, gulii, spanac. Legume, legume, — li este doar lozișca, — și au pus și pe locurile virane. Ca zarzavaturile să nu ne supere ochi dornici de priveliști

mai poetice, ne-am adăpostit sub un tufiș, pe aleea trandafirilor, acestor regine printre flori.

Da aici ne desfățam în minunăția, ce ni se îmbia privirii peste tot.

Poeta era fericită de a primi impresii noi, aminându-și ochii pe frunze și flori surâzătoare, ca albina, care soarbe polenul de pe fiecare corolă de floare.

Natura își legăna podoaba strălucită în bătaia soarelui de vară. Abureala dimineții era parcă un văl roz de muselină de mătăasă. Mireazma caldă de trandafiri, ce plutea în aer, intrând în frunziș, prin petale prin toți porii ființelor, care o respirau și o aspirau, îmbătându-ne, o simțeam în piept, în zvăcniri.

Efrea mare se bucura de fericirea *de a fi*. Era o veselie în aerul dulce și răcoros, care-ți odihnea gândul. Concertul păsărilor, ce înflora deșișul ne-a adus la aeve. Gândurile noastre luaseră drumul „altor țărături“.

Eu, cea dintâi am întrerupt, vraja ce ne prinsese.

— Ce bine și plăcut e să trăești, — șoptii cu buze înfrigate. Să poți sorbi mireazma dulce, aerul curat, proaspăt, frumusețea grădinei fermecate, cântecul păsărilor... Ah!... de ce nu pot zbura ca ele, am dar aripi!... Poeta, deschise ochii mari, în loc de orice întrebare.

Nu crezi? urmași fără să-i aștept replica. Așa simt, că ași putea să zbor spre soare... spre

strălucirea din rai... spre bolta vânăta încrustată de „Calea Laptelui“, căutând ceva... nu știu ce... poate fericirea. Mai știi !... Destul că am o sete năprasnică să mă duc... să zbor pe alt glob... spre alt liman. Însfârșit, pe ori unde, numai să zbor departe... departe...

— Ah, cum te-aș însoți... dar ne leagă gheațele. Trebuie să stăm pe loc.

Nu ne putem mișca. E plumb în fața avânturilor noastre. Plumb în aripelile frânte... Trebuie să stăm, cine știe cât, ghemuiți, înghețați, cu buzele închise, mute...

— Dar până când? Izbucni din mine revolta, ce clocotea surd, de multă vreme în lăuntruul meu. — Cum, imnul verii, ce desface puterile plâsmuitoare ale firii, numai în inimile noastre de români nu zvâcnește? Durere... Nimeni nu mai cântă „Deșteaptă-te Române“. Nici un gând fierbinte nu mai freamătă piepturile. La noi, a murit orice idee, căci tac toți zgribulind?

Parcă 's păsări călătoare, care nu pot zbura mai departe fiindu-le aripile sfărmate. Dar vor fi mulți și de aceia cari se mulțumesc pe semn stând la iesle și uită că-s oameni.

Ei, români, neam de viță veche, nepoții plășilor lui Ștefan cel Mare și a ostașilor lui Mihai Viteazul, voi nu desprindeți înțelesul din vuetul vântului, ce bate afară? Vorbește doar fierbinte de reînviere, dreptate, libertate. Și nu-i om acela, care nu-i liber. Voi nu simțiți nici că se

latină tronuri și pârâe încheeturile lor de aur? N'auziți, cum se prăbușesc vechile hotare cu lumea lor învechită, înviând din dărămături o nouă lume?

Vântul șuerător al reînvierii cutremură întreg pământul. Cel ce i se potrivește o să rămâe strivit. Dar n'are decât să moară cel slab și putred. Să se nască numai fii sănătoși pentru o lume nouă. Ridicați-vă deci cu toții, cei cu un grăunte de vigoare. Numai *gândul* și *munca* pot să fie stăpâni de azi încolo. Iar răsplata, va fi libertatea...

Incălzindu-mă la vorbă, mă mira mult întreruperea poetei.

— Uیți, că suntem în jugul tiran. Ea mă asultase uimită. Nu m'a auzit vorbind atâta niciodată. Ce-i drept, nu prea guralivă. Sunt pentru fapte, — frumoase, — nu pentru vorbe. Aceste-s acelora, cari n'au mai nimic, — sau mai bine zis *nimic* — în suflet..

— In jug.. prizonieri... Ingăii mai uluită. Ai dreptate. Dar trebuie să'l scuturăm odată, — mai zisei hotărâtă, sculându-mă.

E aproape unul ceasul. Acuș se umple grădina de nemți și prietenele lor. E Duminica. Toți sunt liberi. Haidem. Să nu-i întâlnim, să nu-i auzim cântând „Deutschland über alles“... de răsună până departe...

Mai trecem pe la lebede. Numai două mai rămăseseră. Pe oglinda apei încrețită în clipote

ușoare, pluteau mute, sfioase, aceste minunate pasări albe. Parcă simțeau și ele, că au acum un stăpân neîndurat, crâncen.

„După masa frugală și totuși destul de îmbelșugată o petrecui pe Maria Cunțan acasă, la orfelinatul Radu Vodă, unde ocupă un post de pedagoagă.

Dacă talentul ar hotărî locul, dacă evenimentele și dorințele s'ar împlini după logică și dreptate !..

30 Iunie.

Toată ziua alerg, serile gust răsplata zbu-
ciumului de peste zi: liniștea adâncă. Când
soarele ne părăsește pământul și stau singura
la lumina lămpii îmi trece prin gând, ca rân-
dunica peste apă, tot ce am făcut, toate im-
presiile de peste zi. Ca să scap mai de zor de
acest freamăt, mă apuc de scris. Lucrez acum
la o piesa „Artista“. Munca aceasta deschide
câmp larg gândului și simt cum s'așterne în
jurul inimii o simțire plăcută, ca de o mare
mulțumire.

Dragostea de muncă, o adevărată fericire, ne
face să, simțim serios prețul vieții.

În tristețea tăcerii mortale din juru-mi, sin-
gura mângăere îmi e scrisul. Dacă n'aș avea
această ocupație, o desfătare, așa zicând, ca
să'mi zmulgă gândurile din mreaja zugrumă-

toare a năcazurilor, unde ajungeam ? Poate la balamuc...

Deunăzi, venise un neamț, să-i dau o cameră. Nu voiam să mă stânjenescă și l-am refuzat. Nu putea să pretindă, — deși-ș cuceritori, — având ordin de la Comandatură să nu stânjenească văduvele.

Neamțul, a găsit apoi o cameră bună în curte la noi, în locuința părăsită a unei refugiate.

De atunci, îndată ce mă zărește în curte vine de stăm de vorbă, în kioșkul meu îmbrăcat în zorele, viță de vie și frunze mari, late, de paltin din copacul aplecat spre coasta casei.

E un funcționar la telegrafia fără fir, așezat în palatul parlamentului. În timp de pace e telegrafist, la ei acasă. Deși vorbim adeseori împreună, punând lumea la cale, n'ar spune nimic din știrile ce primește, — el, cel dintâi — să'l pici cu lumânarea.

Intr'o sărbătoare, venise indignat că-i ținuse mult la biserică. Ce rost mai are, — spunea, — să ne ducă la biserică, când imediat sunt și gata să ne asmuță asupra oamenilor, să-i omorâm ! Războiul te face să pierzi credința în Dumnezeu.

Avea dreptate că a slăbit mult credința în Dumnezeu. Mai ales multe mame, care și-au pierdut băeții, nu mai cred.

Războiul lung a prăbușit, în adevăr, religia aducătoare de mângăere...

Vorbind de victoriile lor, îmi spunea într-o zi neamțul, cum au vrut rușii să ajungă la Berlin. Dar nu i-au lăsat ei. Parcă, nemții nu voiau și încă de două ori, să intre la Paris? Dar nu s'a putut. „Pe aici nu se trece“, era doar lozinca franțuzească. Ii răspunsei, nu fără o mică urmă de bătaie de joc în glas. Și „Wer zu lezt lacht, lacht am besten“, încheai convorbirea, râzând...

15 Iulie.

Primarul capitalei, colonelul Verzea, și-a dat demisia. Păcat. Un primar mai bun și mai drept nu cred să fi avut Bucureștii vreodată. Cu amabilitatea-i cunoscută primea pe oricine. Și avea un cuvânt de mângăere și ajutor pentru ori care suferință. Câte dovezi de nepărtinire concepție democratică, gândire umană, altruistă. Dădea zilnic, alinând durerile păturei dezmoștenite.

O activitate în plină putere, și o bună-voință cum rar se află, încetează spre părerea de rău a celor umili și neputincioși. Dar n'a mai putut suferi șicanele nemților. Și punând piciorul în prag, neîngăduind prădăciunile, un locotenent prusac l-a zgâlțâit de piept.

Sfârșitul scenei brutale este plecarea colonelului Verzea dela Primărie... Spre nespusele regret al celor mulți nevoiași.

Cu ajutorul lui mărinimos am biruit și eu toate greutățile, făcându-mi actele. Și primii și mica'mi pensie datorită amabilului concurs al domnilor O. Kiriacescu, Cireșeanu, Cristescu, Nicolau, funcționari superiori la ministerul de Finanțe. Sărăcăcioasă răsplată după o muncă credincioasă de treizeci și cinci de ani!...

Suma, de la Dacia,— la care am tot dreptul, căci fără mine și fără vegherea mea neadormită, ar fi demult perdată, — n'am s'o pot căpăta.

Societatea se ține strict de legea — și azi când nu mai există nici o lege,—care despoaie femeile văduve, împingându-le pe drumul cerșetoriei. Nu'mi poate da banii, zicând că-s ai copiilor. Numai ei au drept de moștenire. Copiii au însă datoria s'o ajute, s'o întrețină pe mama lor. Aceasta e lăsată adică la mărinimia copiilor... cari e știut că în general sunt niște egoiști reci, (și chiar foarte răi la noi în țară). În tot cazul sprijinul ce-ți dau copiii și la care te trimete legea, este îndoelnic.

Magistratul, care concepușe această prăvilă, ori a fost un bărbat prea nobil presupunând la copii o recunoștință caldă pentru părinți, ori a avut o inimă de feară, — un dușman al femeilor, — dorind mamelor o moarte grabnică prin infometare...

Refuzul „Daciei“, de a'mi da banii, m'a izbit drept în inimă. Întâi mi-a trecut peste spinare

un fior fierbinte, apoi unul de giată. Dar nime-
nea nu trebuia să vadă cât sunt de lovită. Mă
stăpânii. Dar eșind, rătăcii mult, mult pe străzi.
Mergeam așa, fără țintă, fără scop. Nu știam
unde să mă duc, și la cine să cer un sfat, un
ajutor. Mă simțeam așa de părăsită. Și așa de
singură, și fără sprijin ca o frunză târâtă de
șuvoiul fatalității.

Deznădejdea neagră, ce mi s'a pus stăpână
pe suflet mă doborî, sosind a casă.

Simțeam o apăsare, parcă lumea cu întreaga-i
povara s'ar fi surpat greu peste mine. Mă zu-
gruma plânsul și nu puteam să plâng. Lacrimile
sufletului au secat la moartea lui Ion. Atunci
mi se topiră ochii 'n plâns. Acum mă zbat cu
ochii uscați și arzători. Ghiara (de otravă a
chinului parcă mi rupea nervii și carnea de pe
oase. Pleoapele mi grele ca de plumb abia le
puteam ridica. Norii grei ai gândurilor răzvră-
tite se lăsau pe ele.

Vasezică, sunt pierdută. Gemeam inecat..
Totul e pierdut. Nu mi rămâne decât să mi pui
capăt vieții !..

Ce-i de făcut? Dacă n'am mijloace de trai,
pensia-mi fiind prea puțină față cu scumpetea, ce
crește, pe copii, cine știe când am să'i văd, —
războiul poate să ție încă și cinci ani. — Este
singura soluție: sfârșitul.

Răsplata unei vieți pline de devotament,
muncă și însuflețiri de un larg avânt.

Astfel răsplătesc legile, făcute de bărbați, abnegațiile femeilor virtuozose.

După această lovitură rămăsei un cârd de vreme cu o mare oboseală, ce se așternuse pe creeri. Toate mă plictiseau, mă oboseau, în toate găseam cusur. Adese ori deschideam cu zgomot ferestrele, de se rupeau, să ajung la aer...

29 Iulie.

După lovitura de grație, ce primii dela soc. Dacia, am rămas hârbuită, vlăguită, cu niște dureri ascuțite în toate mădularele.

Umblam, lucram pe dibuite, la întâmplare, mai mult ca un automat. Mentea 'mi era amorțită parcă. Și mă durea nespus această stare de inconștientă conștientă. Mă ascundeam deci de lume, cum se ascunde lotusul sub apă de căldura prea mare a soarelui.

Sunt în viața omului halte mici, cu însemnătăți neînchipuit de mari. Deunăzi, în Cișmigiu, mi se părea că am aripi. Azi? Parcă zac azvârlită în fundul unei genune prăpăstioase, cuprinsă de noaptea desnădejdei.

Soarta ne joacă ca pe niște păpuși și ne si-lește să facem cele mai stranii salturi fără să avem vre-o putere să schimbăm cele ce trebuie să se întâmple.

Contra răului ce mă chinue trebuie să facem băi reci și de electricitate. În drumurile 'mi re-

regulate spre băi o întâlnii pe Lia Hârsu, care cu o ospitalitate puțin comună m'a poftit să fac prânzul odată cu ea. Fiind aproape de băi m'am dus eri de-adreptul s'o văd.

Lia Hârsu e una din cele mai bune scriitoare ale noastre, care redă în chip plastic viața reală. Schițele-i sunt toate probleme luate din jurul ei și redată cu stilu-i de o ușurință scăpărătoare, cu un colorit ca de pictor.

În problemele-i psihologice îi place să caute cauzele patimilor, știind a se adânci și în propriu-i suflet. Aș vrea să aibă vederi mai neîn-cătușate, — prea se mlădiază după obiceiuri — căci ar fi o forță pentru feminism. Mai ales că vorbește frumos și bine. Insușiri rare la femei. Cele mai multe nu vorbesc logic, pentru că logica le lipsește și în cugetare și în fapte. Se disting adică trăgând logica de coadă.

Vor fi mulți care îmi vor spune că Lia Hârsu nu e destul de cunoscută.

Dar cine să-i facă reclama?

Bărbații? Cei mai mulți o invidiază. Femeile și mai și...

Și e știut că în bălciul vieții reclama hotărăște valoarea lucrurilor, deci mai cu seamă ale cărților și nu valoarea lor proprie.

Mie, scriitoarea noastră, imbinând bunătatea cu amabilitatea, mi-e foarte simpatică. În societatea ei am mai uitat frământările, ce mă sfâșie. Stând de vorbă cu un suflet prieten, am

simțit că în volbura luptei pentru trai, m'au oprit puțin, găsind în răgazul unei clipe de odihnă, gânduri mai largi, mai luminoase, care mă mai întăresc, să'mi pot purta înainte crucea, ce'mi anină destinul..

Çiudat !... Ce de tineri bărbați în București ! Cum, de unde ? De mai multe ori mi-a sărit în ochi, acest fapt, dar azi și mai evident. De unde au răsărit atât de mulți și tot mai mulți. Au fost pe front, în lupte, i-au prins nemții, pe urmă le-au dat drumul ? Atâtea întrebări, la care nimeni nu-mi poate răspunde. Și cum aș dori să știu dacă toți acești tineri și-au făcut datoria către țară ori ba ? N'or fi fost strânși cu toții de prin ascunzișuri, ca cei din Brăila ? Nu cumva e cheia acestei psihologii, lașitatea ?

În tot cazul, ar fi interesantă o cercetare amănunțită din partea autorităților noastre..

10 August.

Opalul asfințitului vibra peste oraș, când mă dusei eri la unchiul meu Aurel Beles. Casa lor este oaza recreatoare a sufletului meu, care se zbate într'un pustiu rece.

Având iar una din zilele 'mi negre, simțeam nevoia să es printre oameni. El, cu optimismul de o nestrămutată credință, cu blândețea omului cult, izbutea totdeauna să'mi readucă echilibrul sufletesc.

Aurel, mult timp un stâlp puternic la lucrările publice și nevasta sa Catinca, o nestimată de mare preț, prin însușirile-i de soție și mamă, nu cunosc furtunile dintr'o căsnicie. Fericirea la ei, nu e cum zic unii că-i ca Jidovul rătăcitor, care-i zărit de mulți, dar nu-l poate întâlni nimeni, sau că-i Făt-frumosul din povești, pe care nu-l poate zări nimeni decât în profil sau pe la spate, ori că-i un oaspe discret, a cărui existență nu se constată decât după moarte. Nu. Fericirea lor e statornică, e mereu acolo, e a familiei, simțită, veșnic de față, veselă și dă-tătoare de viață, încât de la ei vlu totdeauna inviorată. Ș'acum, tânguindu-mă, printre suspine că cinci ani poate să ție încă războiul, după cum s'aude, m'a luat la trei în felul său glumeț.

— Răbdare. Cu răbdarea treci marea. Apoi, văzând că eu deviu și mai posomorâtă, urmă cu o vibrație de duioșie în graiu-i sincer. Da zău!... Cu răbdare și energie învingi toate greutatețile vieții. Care nici nu-i așa de urâtă, nici așa de frumoasă precum îți pare. Dar nici așa de simplă nu-i ca la operetă. Apoi fiindcă în viață este și vară și iarnă, căldură și ger, lumină și întunec, trebuie să le primești pe toate. N'ai încotro. Trebuie să te deprinzi cu toate. Adevărul, tot așa, bun și rău. Arare ori e limpede și niciodată simplu. Viața nici n'ar fi interesantă dacă adevărul ar fi limpede. Literatura ar fi chiar un non sens.

— Totul e o comedie tragică, care-ți stoarce lacrimi, zisei cu o umbră de ironie.

— Așa cum este, în toată realitatea-i crudă trebuie s'o înfrunți... cu resemnare. După război, care nu se știe când se va sfârși, căci nu poți pune temei pe vorbe, și nimenea nu-i proroc ca să prevadă cât mai ține, îți vor veni băeții și totul va fi bine. Nu trebuie să te frământași așa de florile mărilor.

Tu, care ai crescut și ai trăit într'un mediu sănătos și ești deprinsă cu cămașa de forță a autodisciplinei, trebuie să rămâi stăpână pe tine și pe voința ta. O clipă de șovăială să nu-ți îngădui.

— Doar nu-s un titan.

— În împrejurările de azi trebuie să fii. Mai ales când ți-e sortit să trăiești singură...

— Int'un cuvânt, să mă razăm pe propria'mi energie și chibzuință. Ajută-te singur și te va ajuta și D-nezeu, cu siguranță. Zădarnic. Azi nu-i după cum vrei. Noi vrem pacea, și asta nu se poate decât prin frățietate. Vrem egalitate, ceea ce nu se poate decât prin dreptate. Dreptatea însă a murit.

Nu, până când suntem crucificați, nu putem face nimic ce vrem...

Niște mosafiri ne-au întrerupt deodată convorbirea. (Veșnic li-e plină casa de oaspeți. Se bucură de multe simpatii, amândoi).

Totuși mă mai liniștisem. Parcă prinsesem

încredere în lealitatea copiilor. Ei, n'au să mă lăse, să mă gândesc la ultimul refugiu...

Hotărârile totdeauna aduc liniște'n suflet. Prețuiesc mai mult ca nădejdlile trandafirii și îndelelile surde.

Hlămida nopții învăluisē încet întreg pământul, când poraii spre casă, mai înseninată...

15 August

Se împlinește azi anul dela intrarea noastră în război pentru întregirea neamului. Trebuia să intrăm și noi în volbura de foc, căci numai războiul mondial ne putea prilejui întruchiparea idealului național.

Și care bun român nu ardea de dorința să și vadă frații scăpați de jugul maghiar și uniți cu noi într'o singură patrie.

Intreaga țară. — cu excepția unor nemișcâte încarnații. — a sărit cuprinsă de o însuflețire ne mai văzută la întâia chemare a goarnelor. S'a văzut ceace n'ai fi bănuit niciodată că sub smălțul subțire al ușurinței vesele de la noi este o voință nestrămutată, o energie de oțel, un patriotism cald, gata la orice jertfă. Cu acest patrimoniu scump în suflet, moștenit din tată'n fiu, dealungul veacurilor, nu se putea să nu se ridice toți ca un zid pentru a înfrunța primejdiile unui război crunt, ca să și vadă visul îmfăptuit.

Dar n'a fost bine ales momentul intrării

noastre în război. Nici oștirea n'a fost destul de pregătită. De aici nenorocirea cumplită, ce nu s'a putut înconjura.

Țara noastră, care și-a pus în cumpănă ființa ei e pierdută.

Muntenia ocupată, e stoarsă de dușman. Materialmente e îngenunchiată.

— Espășim crud visul măreț.

Eu, în special, am slăbit; am îmbătrânit de parcă au trecut zece ani peste capul meu, anul acesta. Dacă eșeam din „Infernul“ lui Dante, mai rău nu cred că m'aș fi putut înfățișa.

Dar nu. Nu e totul pierdut. Nu trebuie să renunțăm la orice nădejde. Norocul armelor e capricios. Trebuie să ne mai suradă și nouă.

Pecând eram încă în Brăila credeam toți într-o intrare victorioasă a oștirii noastre. Mai ales în zilele când se așteptau la lupte de stradă, (zvonul eșise din partea nemților), eram siguri de venirea eroilor noștri.

Pe semne, revoluția din Rusia a zădărnicit și acțiunea armatei noastre.

Aici, în capitală, nu crede nimenea că o să scăpăm așa de curând de jugul nemților.

Doar în fundul sufletului oftează fiecare după ai noștri. Să vie cât mai de grabă, li este rugăciunea zilnică.

Nenorocirea noastră grozavă, a sfârșit prin a întări simțimântul solidarității, ce lipsea la noi.

În urma durerilor comune din zilele primej-

diei, sufletele fiind dornice de apropiere, de unire între ele, s'a cristalizat conștiința națională, afirmându-se în cel mai frumos și puternic patriotism.

Azi, toți suntem solidari, uniți în gândire și simțire, iubind mai presus ca orice patria. Solidaritatea-i în aerul țării, în conștiință, în fiecare strop de sânge de român. Această simțire nobilă, generoasă ne leagă acum strâns unii de alții, pe toți fiii patriei, prin cea mai curată dragoste.

— Un singur gând, o singură dorință ne frământă acum, să ne vie iubiții din tranșee și să scuturăm lanțurile robiei, ce ne-au aninat liftele străine...

20 August.

Temându-ne de rău să nădăjduim în mai bine...

Ah, dar iată tartorul răutăților. Va rămâne de pomină pentru schingiuirea acestui popor nefericit... Revolta 'mi sufletească îmi dă pe vârful peniței, numele lui Mackensen, comandantul suprem german, fiorosul nostru dușman.

Când ese diminețile la plimbare pe un cal alb și pe la patru, pe jos, îl văd adeseori. E un bătrân ne biruit de ani, care trece semet prin mulțime.

Il întâlneam mereu în căile-mi nesfârșite pe la ministerul de finanțe. Trecea pe lângă

mine, dar niciodată nu-l salutăm, cum făceau alții, ploconindu-se pân' la pământ. Eu rămân mândră, de o îndărătnicie rece, ingrădită de orice atingere cu dușmanul de moarte.

Nu pot să salut pe cineva, pentru care am numai dispreț. Și nu pot să am alt simțimânt pentru omul, — fie cât de sus pus, — care ne-a ingenunchiat neamul, ne-a strivit, ne-a umilit până 'n fundul sufletului.

Să fie deci cât de slăvit de către compatrioți pentru calitățile-i militare, să pășească cât de semet, de la noi românii, pe cari după ce i-a culcat la pământ, i-a schingiuit ca un călău, le-a supt sângele și măduva din oase ca o hienă, nu poate să aibă decât dispreț.

Urgisita faimă a lui Mackensen, va rămâne veșnic în istorie, pentru barbariile săvârșite în Serbia și la noi în România. Nesocotise cu desăvârșire normele războaelor, fața de cei ce nu au arme, deci nu se pot apăra.

N'am vorbit cu el, ca să'l pot cântări, dar l-am văzut destul de aproape, nu odată, ca să'mi dau seamă că-i o fire sângeroasă cu privirea cruntă, piezișă, sfredelitoare, cu ochi țepoși, prigonitori. Și trebuie să vorbească, — după înfățișare, — răstit, poruncitor. Ca un cuceritor, — fără îndoială, — deprins să i se închine o lume...

Comunicându'mi neamțul din curte, că se șoptește de o pace separată cu românii, precedată firește de un armistițiu, i-am răspuns :

„Convîngerea mea este că o pace bună nu se poate încheia pînă cînd poporul german nu se va răscula să sdrobească militarismul crud, ce-i îndoae în lanțurile-i de fer“.

În adevăr, aveți dreptate în răspunsul eugetat, dar o revoluție, la noi, e cu neputință, poporul fiind prea disciplinat.

Dar să zicem că-i sătul de un războiu, care nu i-a adus decât suferință, orice încercare de răzvrătire ar fi înăbușită 'n sânge. Dovadă, încercările făcute. Și știți cine-l lovește fără milă? Fiii de militari, cei nevrâstnici, dela doispreze pîn' la cincispreze ani, cari încă nu pot lua parte la război, dar pe cari i-a învățat la școala militară să tragă cu mitralierele 'n popor cînd ar îndrăzni să murmure.

E drept că disciplina socială la nemți e proverbială. E chiar exagerată, după Nordau.

Acest mare scriitor norvegian, încercase într'un articol, să deziluzioneze Antanta din credința, că s'ar putea concepe o eventuală răzvrătire a poporului german, stăruind asupra disciplinei atât de respectată de ei.

Poate tocmai în aceasta disciplină rezidă patriotismul lor cel mare, ce-i în acelaș timp efectul și cauza puterii, ce-i face azi stăpîni pămîntului...

28 August.

„Copiii mei, unde sunteți?”

Aceste cuvinte le-am dat la „Gazeta Bucureștilor”, anunțând copiii, că eu sunt la București. Mulți au râs, zicând, ce naivă sunt dacă cred că ei vor afla de anunțul meu. Multe din prietene s'au induioșat și plângeau.

Cum nu fac nimic fără rost, iată de ce am recurs la acest mijloc de corespondență, mă lămuream prietenelor. Auzisem că la Buftea sunt ofițeri de ai noștri, prizonieri, bine înțeleși. Cum eu nu mă puteam deplasa pân' acolo, voiam să le dau de știre băeților mei, să știe unde sunt, dacă întâmplător ar fi așa de aproape de mine, să cerceteze, care ar fi mijlocul să mă vadă. Până una alta, trebuie să avem răbdare!...

A propos!... Fiind vorba de ziare. Toți aceia ce știm limbi străie, ne repezim la ziarele din Berlin, Viena, B-Pesta.

Doar, doar găsim ceva mai aproape de adevăr și real. Căci foarte bine ne dăm seamă că Ludendorff (eu îl numesc Lügendorff), șeful suprem al armatei dușmane, ne îmbată cu apă rece. Adică ne spune numai minciuni prin comunicatele lor. Dar cele nemțești sunt toate la fel, în folosul lor. Cele mai sincere, mai reale sunt cele din Pesta.

Din acele reese că nu stau pe roze tocmai nici nemții. Și aflu multe, multe detalii favo-

rabile nouă și aliaților. Dar pe semne s'a aflat că noi nu suntem deznădăjduiți așa cum ar vrea ei să fim, căci cum povesteam din cele citite, (unei prietene, care având un ginere în armata dușmană, are și multe beneficii), așa vor fi povestind și alții, destul că ziarele din Pesta au primit ordin să cânte la fel cu cele nemțești. Și așa am pierdut unica sursă de mângăere. Găseam însă multe lucruri, care ne interesează, într'un ziar din Elveția, (franzuzesc), nu știu prin ce minune îngădult să apară la București. Aflând odată că în Londra s'a dat unei străzi numele *Mărășești*, am rămas pe gânduri. Asta ce o fi însemnând? Poate o victorie !...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

20 Septembrie.

Lumina soarelui din Septembrie nu mai arde. Căldura-i domoală îți împrăștie o simțire de bine în vine. Focul din cer scade. Scânteierea podoabei verzi a pălit. Rugina prinsese frunzele, care vor să zboare în nesfârșat, pe aripele celor patru vânturi.

Mirosul unei măhniri grele mă atinge eșind pe stradă. O fi poate numai răsfrângerea amintirelor mele triste. Și iuțesc pașii — să uit de singurătatea-mi tristă și dau zor să caut o carte pe la librăriile depe Calea Victoriei.

Aici, lume multă, ca de obicei. O lume pre-

ocupată de un singur gând, să placă, de un singur dor, să petreacă. Iată pricina gâteli. De multe ori excentrice, totdeauna de un gust rafinat sau fistichiu. Femeile serioase năzuind să imite pe cocote, aceste primejdioase și victorioase rivale ale lor.

Ce-i drept, românele, mai cu seamă cele mai în vârstă, nu se prea arată pe străzi, decând se răsfată dușmanul pe locurile părăsite de ai noștri. Cele tinere, care n'au plecat, nu se lasă însă intimidată și se'ntrec cu străinele, (neveste de ofițeri stabilite aici), cu cocotele și cu evreicele pentru a câștiga mărul lui Paris.

Parfumul, ce se ridică în urma lor, cu șoapta moale, mistică a mătășii, a dantelii și catifelei îmbată pe filifisoni, de le tremură nările, ca la sălbătăciuni, ce'și adulmează prada.

Mulți au aerul unor tembeli, cinici, blazați. Dar nici unul nu se dă înapoi, să nu răspundă cu aceeași obrăznicie, când e provocat de vre-o conită mai cochetă, elegantă, legănându-se ușor pe tocurile-i de zece centimetri și uitându-se îndrăzneț în ochii fiecărui fant, ce o urmărește cu lăcomie.

Lumea râde, petrece, șoptește. — În șoaptă totdeauna-i ceva din tremurul sufletului... Dar și ceva mefistofelic...

Nu înzădar se spune, precum aruncă uni țigările abia gustate, așa's și femeile.

Și râsul, ce-l auzi, sună așa de falș cum e

de artificială și petrecerea născută, din toana unei clipe de rătăcire.

Strada nu mai e firește cum a fost odată. Exuberanța obicinuită, s'a dus. Sub aparența veselă se simte tragedia, ce se zbate în sufletul fiecărui bun român. Lacrimile ascunse.

Când vrei să vezi toate excentricitățile modei, n'ai decât să te plimbi pe Calea Victoriei. Vezi aici nebuniile ultimului jurnal, femeile cele mai frumoase ale Capitalei, care apar și dispar — bine îmbrăcate sau desbrăcate, cele mai multe, — ca la cinematograf — cât și toți lainicii, pe toți cei ce taie frunze la câni ca și panclicarii și uscăturile, cei ce o scaldă în două ape, cei cu „mantaua după vânt“, și toți ciocoiășii semeți și țanțoși, cu roata de cleștar în dreptul ochiului cu tuleii abia răsăriți sub nas, cu aerul de mândrie și de superioritate, cu nasul coroiat în vânt.

Dar strada plină, ticsită, cu cei fără treabă cari se plimbă spre seară îți face impresia că „adunările rele strică deprinderile bune“...

Ce toamnă frumoasă avem !.. Ploaia de aur a frunzelor, se amestecă cu argintul brumei. Norii, în haine zdrențuite parcă-s gata să plângă cu noi, cari robim amarnic în jugul barbar...

O d-șoară, care lucrează la spital, îmi comunică că s'au adus mulți nemți răniți, printre cari și câțiva români. Dar nimenea n'are voie să sufle o boabă, unde a fost iar o bătălie. Că

aa avut loc încăerări îndârjite, se vede după răniți. Dar unde? Nu se știe. Necurații, tac când n'au cu ce să se laude..

30 Septembrie.

Toată viața noastră de azi e coplesită de griji materiale. Alimentele, cari se scumpesc zi cu zi, îmbrăcămintea, chiria ne sunt preocupările de căpetenie, căci le câștigăm cu mari jertfe. Toată vremea ne pierdem pentru a le procura, dar și tot ce avem venit, cași micile economii se duc.

Și doar trăim restrânși. „Taie din poală și pui la umăr“, vorba ăluia.

Afară de economii, trebuie să mai recurgem și la diplomație multă, la tactică, vicleșug, de care n'am fi fost în stare în vremuri normale. Dar dădusem cu capul de prag.

Pentru cele mai elementare lucruri, atât de trebuitoare traiului, ai nevoie de protecție. Așa găsesc carne, lemne. Gazul îl iau dela nemți, prin protecția unei germane, prietenă cu ei. Chibrituri, îmi dă o prietenă, care le are prin fata doicii ei, lucrătoare la fabrică.

Ni s'a luat tot. Noi românii nu mai suntem stăpâni pe nimic. Nu mai avem nimic în țara noastră, odată atât de bogată. Gospodarii, tot ce au trebuie să împartă cu căpcăunii. Taie un porc, jumătate trebce să dea stăpânirii. Dela

găini, trebuie să dea un anumit număr de ouă. Păsări n'are voce nimenea să tae.

Ne despoaie cu încetul, de rămânem săraci, lipiți pământului. Nimic nu găsește cruțare. Lâna, covoare, ruferia, arama, vasele, tot a fost rechiziționat. După ce ne-a luat șapte piei a venit și rândul oaselor. A rămas să ne mai ia și aurul — din gură. Invelișul măselelor.

Scumpetea crește, strugurii, piersicile 1 leu kgr., prune 30 b., mere 50 b., pere 60 b. Pâine albă, nu se mai dă. I-am uitat și gustul.

E o măsură bună că în vitrine trebuie să se pue și prețurile pe mărfuri. Tot așa acoperirea alimentelor ca brânza, unt, cărnuri etc. În Ungaria, s'au luat severe măsuri să nu umble nimeni nici vânzător, nici cumpărător cu mâinile goale în varză, murături, brânzeturi etc..

Cum am ajuns lipsiți de toate, prăpădiți, înfometateți sub regimul forței brutale, a cărei conduită este maxima bismarkiană: „Forța suprimă dreptul“, lumea pretutindeni ridică blesteme împotriva conducătorilor politici. Boroboatele acestora totdeauna poporul le plătește.

Dar până când plătea numai cu bani, era mai mică tânguirea. Acum că jocul costă sânge, un ocean, sute de mii de vieți, pedeeasupra și pământul țării, nici o mirare că poporul își dă glas revoltei.

Cu mai multă prevedere și înțelepciune s'ar fi putut evita, firește, prăpădul. Deși trebuia să

intrăm în război pentru întregirea neamului, nu strica să fi așteptat un moment mai prielnic.

Dar pentru satisfacerea lumii revoltate, cât și pentru mulțumirea unor răzbunări mici personale. (Ovreeii se 'ndeletniceau cu pârâtul, îi așterneau bine pe cei împotriva cărora aveau ură), mulți politicieni, au fost închiși la „Imperial“ și la „Cercul militar“. Și pe acest splendid palat l-au pângărit liftele [haine, prefăcându-l în închisoare. Și erau foarte aspru tratați ostaticii și deținuții politici. Numai soțiile și mamele aveau voie să-i vadă odată la două săptămâni...

15 Octombrie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În țara tuturor libertăților, unde tot ce nu se cade e îngăduit și probabil, tot ce ar trebui să fie liber, are nevoie de un permis special, răutatea omenească își dă frâu azi în toată libertatea.

Războiul a adus la suprafață toată zgura străveche, ce dormita 'n suflete, ca ruperea de nori gunoaiile canalurilor. Credeam a cunoaște toate simțimintele păcătoase, ce colcăiau surd, pe tăcute în unele suflete, dar n'am avut idee de întreaga răutate, ce animează omul brută.

Războiul, cu sistemul cartelelor și bonurilor, a răscolit toată răutatea omenească. Cei mulți, masele, s'au sălbătăcit cu desăvârșire. Pravila superioară a unui bun creștin: „Nu face altuia,

„ce ție nu-ți place“, pentru care a suferit Cristos, e uitată de tot.

Despre acest adevăr trist te convingi când te duce nevoia să stai coadă. A trebuit pentru un bon de lemne să stau într'o zi, cinci ceasuri — de giaba. Pe-când mi-a venit rândul, — și'mi erau încă la spate vre-o sută de inși, s'a închis biroul. (A doua zi am căpătat un bon, fără să fac coadă, în schimbul unui... bacșiș vorbitor).

Cât am suferit în ziua aceea, cât stătui în mijlocul vulgului, a drojdiei omenirii, voiu pomeni cât voiu trăi.

Ura, invidia, lăcomia de bani, lipsa de suflet, grosolănia, toate buruenile neplivite din sufletul omului se răsfăta 'n voe într'o adunare de oameni, porniți pe scandal. Pe nevrute, fără să visezi măcar, ești deodată luată în luptă cu răutatea. Nu ți-se iartă nici pălăria din cap, nici o haină mai bună. Poți să fii cea mai modestă, cea mai zmerită ființă din lume, vulgul se leagă de tine, gata, gata să-ți scoată ochii. Câte pumnale au pentru suflet, de asta nu mai zic nimic.

Înainte de război, medicii dădeau sfaturi cum să-ți întărești organele contra răcelii. Acum ar fi nevoie de sfaturi cum să-ți întărești sufletul, să nu fie prea sensibil. Căci majoritatea lumii nu era bine crescută nici înainte de război, dar încă azi, când e gata să te sfășie pentru un os de ros.

Sufletele delicate erau și înainte de război puse la grele încercări, când se pomeneau deodată față 'n față cu indivizi seci, egoiști, cu vederi strâmte, cari nu cunosc mila, îndurarea, dragostea de semeni, cu atât mai mult sunt copleșite de suferințe în vălmășagul atât de erunt de azi, pentru codrul de pâne, ce ne dă cu un mare hatâr dușmanul hrăpăreț...

Aseară am asistat — în Ateneu — la o conferință despre războiul submarin. E revoltătoare paguba, ce fac acestee omenirii întregi și așa prea mult încercată.

Atâtea alimente, atâtea zahăr în fundul mărilor, pe când lumea geme sub greutatea lipsurilor și nevoilor... Niciodată nu se vor putea despăgubi continentele de neînchiptele-i pierderi ce suferă.

Conferința a fost interesantă. Par'că nemții vor să-și scuze cele mai noi fără de legi. Lumea cea „sus pusă” a lor a venit însă târziu de tot. Ca la noi...

5 Noembrie.

Mult timp m'am uitat numai la bonul de lemne, ce-l promisem, până ce m'am putut hotărî să mă duc să le cumpăr.

Vremea se recise de-abinelea și nu mai puteam șovăi, amânând depe o zi, pe alta. Depărtarea însă mă inspăimânta. Depozitul era dincolo

de Filaret. Cum n'aveam tramvae la îndemână, — începuseră să circule, pe unele străzi, — mă văzui nevoită să mă pun în căruță, pe un sac cu paie, drept bancă. La depozit, lume puțină, și astfel fui repede servită. Greul se prezintă la întors. Cum să mă pun în căruța plină, pe deasupra lemnelor? M'aș duce mai bucuros pe jos, dar eu merg mai încet de cât cei doi cai. Aș rămâne departe de căruță, dar hoții de lemne și-ar face chiar bine mendrele... — Se fură grozav

N'am avut încotro, a trebuit să vin a casă — în strada Carol, unde mă mutasem, — în vârfurile căruței cu lemne. Hei!. Nu tot pe moale, ca să poți suferi și cele tari!.

Frigul se menține. Camerele cer foc. În aer plutesc cețuri reci, vestind apropierea ernei. Copacii-s plini de promoroacă, dând o înfățișare feerică grădinilor. Pe catifeaua rece a covorului de poleiu, ce se întinde pe străzi, piciorul înaintează anevoie. Alunecăm.

Stăpânirea a dat deci ordin să se presare cenușe pe dinaintea caselor...

Avea dreptate neamțul. În curând vom avea pacea, precedată, firește de armistițiu. Pe urmă?

20 Decembrie.

Armistițiu!. Inseamnă încetarea vrăjmășiei, a încăerărilor și luptelor sângeroase, a șueratului de gloanțe, a mugetului de tun, a urlă-

tului bombelor !. Visul urât e pe sfârșate. Se face liniște : pace. Ce bucurie !. Par'că lumina soarelui a inundat inimile și o durere mare, adâncă, a zburat, dusă de aripi nevăzute, departe, în nesfârșit.

Un fior de bucurie trece de la un om la altul, unindu-le sufletele în aceeași zvâcnire caldă. Oamenii, români și nemți de-avalma cântă pe stradă. Femeile râd, așa fără nici o cauză, ca zmintite.

După întâia izbucnire de bucurie nebună se făcuse liniște, o liniște solemnă, ca de praznic mare, în care numai inimile băteau fierbinte, copleșite de fericire.

Eram în adevăr în sărbătoare. Trebuie să serbăm bucuria mare, neasemănată că nu vor mai fi lupte, nu se mai varsă sângele. Destul, prea destul, în adevăr din măcel, din jertfa de vieți pe altarul patriei.

Dar pe mine una, nu mă ține pământul de fericire, că ne va fi îngăduită corespondența cu fiii dragi, rupți dela inimile noastre de atâta vreme de o soartă fatală.

Suntem dar ajunși la o răspântie. Așa zicând la un popas — facultativ. Atât. Totuși e ceva. E ca o sărbătoare, unde ne putem odihni puțin. Sufletul, ni s'a mai recrea după vijelia, ce l-a zdruncinat. Iar nervii se vor destinde din prea multă încordare.

Armistițiul, — halta facultativă, — îl pot în-

trebuința cei ce au vreme să se gândească, făcând bilanțul anului nostru războinic. Și tot ținând la nădejdi trandafirii pentru viitor, să facă bilanțul politic, în care viitorul cu trecutul, să fie strâns îmbrățișați.

E liniște însfârșit. Să ne folosim de ea. Dar par'că nu-i a bună această liniște mare. Pentru cei mai iscusiți la minte, liniștea aceasta seamănă cu aceea a stufului în care s'a furișat un șearpe, ce și ridică mereu colții înveninați.

Nu pot să scap de bănuiala că nemții își ascut pumnalul. Într'înșii colcăind planuri negre, pentru viitorul nostru.

Până una alta, să ne oțelim pentru evenimentele ce s' de așteptat în viitorul apropiat.

Zilele mohorite în care dibuiam, le schimbăm de aici înainte în zile de bucurii, care ne vor înfrigura de plăcerea chinuitoare a așteptării copiilor, sau a veștilor din partea lor. Să nu ne mai frământăm deci de a surda cu acel val de indoială, de griji și nerăbdări, cu tot alaiul de temeri, ce copleșește pe cel ce așteaptă...

Deocamdată, mă mulțumesc culegând informații din Moldova. (E ușor de aflat fiind mulți de ai noștri p'aici, în vederea încheerii păcii).

Printre alte știri îmbucurătoare, mi s'a dezlegat și enigma, de ce s'a dat numele Mărășești unei străzi din Londra.

La Mărășești avusese oștirea română izbânda strălucită de a-l înfrânge pe Mackensen. Au

mâncat trupele lui o bătaie strașnică, ca la Verdun.

„Pe aici nu se trece“, ziceau și ostașii noștri și n'au putut trece nemții Siretul. Românașii noștri apărându-și, luptând ca niște semizeii, moșia, vetrele și drepturile, Moldova a scăpat de năvălirea barbară.

Cu înfrângerea de la Mărășești steaua nemților a început să pălească și a noastră să se reînsufletească.

Infrântii dela Argeș au devenit biruitorii de la Mărășești. Am avut și noi mulți morți și răniți. (Așa se explică răniții aduși în București). Dar eroii acestor lupte au cucerit admirația și recunoștința lumii.

Inchinăciune sufletelor sublime, care și-au dat viața pentru sfânta cauză. Poate aveam succese cu mult mai mari dacă nu ne-ar fi trădat rușii în zilele de lupte, cele mai grele. Totdeauna s'au purtat ca dușmani. Au dat mult de furcă tuturor. Ehei, nu e bine să te razămi nici de umbră, nici de stâlp putred...

Molimile au pricinuit nespuse pierderi în Moldova, dar Regina Maria cu auguștii ei copii, au stat de veghie zi și noapte stavilind răul. Regina e ajutat nu numai la însănătoșire dar și la ridicarea moralului.

Au suferit mult și cei din Moldova dar cel puțin au fost liberi, nu ca noi stăpâniți de dușmanul fioros, viclean și hrăpăreț.

Minunea, feerica minune a visului nostru național s'a întruchipat ca în povești, într'o clipă fericită, când nimenea nu visa, nici cu gândul nu gândea.

Nici noi, dar nici dușmanul nelegiuit nu se așteptase la surpriza minunată, în veci vecilor binecuvântată. Evenimentele s'au precipitat pe nesimțite și ne-am pomenit cu pacea bună, care ne-a izbândit și România mare.

De acum este menirea istoricului, să lumineze cu facla-i strălucită amănuntele legendelor, la care au trecut luptele eroice și suferințele neamului mult încercat...

După ceasurile amare ale suferinței s'a ridicat însfârșit răsăritul glorios al izbânzii. Porumbelul alb al păcii, și-a desfășurat aripile și cu ramura de măslin în cioc vestind pacea, un oftat de ușurare al milioanei s'a înălțat în slava cerului.

Pacea... Ce fericire !. Ce concepție, de o putere magică a căpătat acest cuvânt, după grozăviile războiului, ce ne-a chinuit, ne-a zdruncinat pe toți de o potrivă. Puterea cuvântului e fermecătoare în atotputernicia-i mângâioasă. De data asta a zemislit și libertatea popoarelor asuprite, potolind pentru totdeauna, — se sperăm, — furtuna involburată de problema neamurilor.

Răvnită cu încordare, cu dor năprasnic, omenirea aproape amortită, sleită în lunga-i aștep-

tare, a ajuns însfârșat la limanul dorit sub steagul alb al păcii.

Flori și lumina iau de acum locul nopții grele cu iadul de foc, bombe și omor. S'a pus capăt urgiei, în care s'au prăpădit atâtea vieți în plină putere. Nu ne mai tremură 'n suflet grija mistuitoare pentru copii, știindu-i în volbura de foc și de sânge. Incordarea cumplită a flinței, a răbdărilor noastre s'a destins.

Războiul s'a isprăvit.

Pacea e restabilită de învingătorii aliați, cari iau cu mână de fer conducerea evenimentelor, pe care le-au încălcat în felul lor brutal nemții, cu pretinsa lor superioritate.

Aliații, în timp scurt, au pus capăt războiului crunt, redând omenirii greu încercate pacea.

Cortina s'a lăsat... Scenele complitei tragedii mondiale încheiate, vor rămâne însă neuitate. Căci fie-care dintre noi, deși numai ca figuranți, am luat o parte dureroasă din „ensamblul” tragic. Deși scenele dramatice zac aproape uitate azi sub vălul trecutului, să le reimprospătăm puțin perindându-le în fața noastră :

Belgia cotropită, terorizată de nemți, pierde o mulțime de francțirori, femei, copii martiri împușcați, schingiuiți.

Franța amenințată, orașe, catedrale, monumente artistice făcute una cu pământul. Momente palpitate, când lumea se aștepta să fie ocupat Parisul. Dar generalul Joffre le-a pre-

gătit nemților un mormânt rece, în Marna, zădărniciind năprasnica lor sete de a cuceri capitala lumii.

Serbia ocupată după o împotrivire eroică. Scena înduioșătoare, când regele Petru părăsește țara într'un car cu boi.

Innecarea și înghiețarea unei armate rusești în lacurile Mazuriene, cu colonelul în frunte, care 'și ținea steagul strâns la piept.

Și această dramă, ca și lipsa de pâine a contribuit mult la izbucnirea revoluției rusești. Imperialismul rus s'a prăbușit. Nicolae al doilea, împreună cu familia plătește cu viața slăbiciunile împăratului autocrat. (Se crede că ar fi fost împușcat de bolșeviști într'o pădure).

După țarismul absolut, în Rusia a venit un regim democrat. Dar Kerenski, idealistul cu sufletul de flacări n'a putut susține mult timp Republica. Palatul ordinii a fost răsturnat. În Rusia, s'a făcut stăpână anarhia: bolșevismul, omorând sute de mii de oameni. Rușii cei buni și blânzi au devenit feare sălbatică.

Vine apoi calvarul suferințelor noastre cu umilitoarea pace separată ca culme, care ne dă în robia germană peste 200 de ani. Norocul, însă ne surâde. Scăpăm prin prăbușirea imperialismului german. În țara nemților izbucnește revoluția, ei se omoară între ei. Kaizerul fuge. Militarismul prusac e înfrânt cu desăvârșire, după ce 'și purtase faima de cuceritor neînving

prin toate colțurile lumii, dând foc orașelor și satelor pentru a câștiga supremația în lumea întreagă. Kaizerul floros, din al cărui ordin s'au omorât atâtea milioane de vieți tinere, își așteaptă pedeapsa în Olanda împreună cu generalii săi cinici și neomenoși.

S'a năruit și tronul șubred al familiei Habsburg. De mult pârâia și trosnea din toate închieturile.

Austria s'a firimițit. S'a năruit, ca un castel de carton, suflat de vânt. Cum să nu se prevale șandramaua clădită pe drepturile înăbușite ale micilor popoare și susținută de lanțurile iobagilor asupriți?

Intr'o zi cu soare, popoarele au răsuflat libere. Dulcea libertate le-a venit ca din senin, pe neașteptate. Toți au dreptul de acum să dispue singuri de soarta lor. Toți se pot uni, după înțelesul adevărat al cuvântului cu ai lor, cu neamul, din care fac parte, după legăturile firești de sânge, de limbă de lege, de neam de origine și de năzuințe.

Va fi pururi sfânt ceasul când deputatul Al. Vaida Voevod a declarat în parlamentul din Buda-Pesta *unirea românilor din Transilvania* cu frații lor din regatul României, ca și acela când V. Goldis a proclamat la Alba Iulia (1 Dec. 1918,) *unirea Ardealului liber* cu regatul României, întocmai ca și ceasul istoric al *unirii principatelor* surori, a Muntenia și

Moldova sub sceptrul lui A. I. Cuza Vodă, marele nostru domnitor, pământean în anul 1859.

Pământul udat de lacrimi și de sânge a rodit astfel libertatea neamului, izbândind frumosul ideal al unirii tuturor țărilor surori Ardealul, Bucovina, Basarabia cu patria mamă, vechiul Regat.

Sângele vitejilor căzuți, este plămada puternică a temeliei României Mari.

Deși mormintele eroilor vor purta veșnic aureola martirilor, se cuvine să le ridicăm un monument impunător. N'o să'i putem aduna fărâșe la un loc pe toți, căci prea sunt împrăștiați, în Dunăre, în Argeș, în toate ungherele, acoperiți numai cu un covor de cicoare, de maci și brândușe drept un lînțoliu uriaș.

Datorită eroilor-martiri flutură azi în toată libertatea tricolorul pe culmile Carpaților și în toate orașele românești din Ardeal și se cântă „Deșteaptă-te Române“, marșul eroic a lui Mureșean, peste tot locul cuprins de români până'n satele natale ale lui Horia, Cloșca, Crișan și Avram Iancu, înaintașii martiri ai revendicărilor noastre naționale.

Cu „Deșteaptă-te Române“, s'a vestit, într'ozii frumoasă, (9 Nov. 918,) și Capitala, că era liberă. A scăpat de jugul tiranului teuton. Nemții fluerau a pagubă dincolo de hotarele noastre. Au plecat siliți.

După doi ani de dureri neînchipte, de umi-

lințe și de jigniri a demnității naționale, poporul român și-a recăștigat libertatea. Dreptatea mai puternică ca forța, a rămas biruitoare. Losinca bismarkiană și-a trăit traiul. Uitarea și va cerne pe ea cenușa curând. Nēmții Infrânți, visul lor de supremație mondială spulberat...

Poporul nostru liber râdea, plângea de bucurie. Nu mai era un pui de neamț în București. Au fugit ca potirnichile, fără bagaj, fără prăzile luate în timpul din urmă, cum au prins de veste că aliații se apropie de capitală.

Ne veneau solii izbânzii. Frații noștri, chipeși, latinii fiind svelți, după buștenii greoii, sinștri teutoni. / Central University Library Cluj

Ce deosebire !...

Oștirea nobilă a aliaților, liberatoarea lumii, își făcea intrarea triumfală în București.

Românii, cari au deșertat până'n fund paharul amărăciunilor, i'au primit cu cea mai caldă insuflețire, cu lacrimi de bucurie.

Germania trufașă, era ingenunchiată la rândul ei. Părăsită de tovarășii ei în sălbătăcii, cari au capitulat unul câte unul, a trebuit să primească condițiile de pace ale învingătorului. Azi se mistue de focul încins al răzvrătirii interne zvârcolindu-se pe ruinele măririi ei de altă dată.

Trei împărății năruite plătesc astfel trufia lor criminală, de a fi declarat război dreptății,

omorând milioane de bărbați în floarea tinereții...

Tămăduindu-și rănilor, omenirea ar trebui să strecoare din suferințele războiului, marea învățătură : Dreptate, egalitate pentru fiecare individ — „y compris“ femeile.

În interesul individual și colectiv al oamenilor, ca popor, să fie toți îngăduitori ca fiecare să-și poată desfășura în plină libertate însușirile și menirea.

Să nu se mai asuprească reciproc.

Animat fiecare de un spirit larg, înțelegător, de dreptate, să se asigure pacea, buna învoiere spre a-și cheltui cu toții energia pentru progresul luminei și al culturii...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ca încheiere, sunt datoare cititorilor, cari m'au urmărit cu bunăvoință cu o lămurire a impresiilor mele personale.

Nu s'a încheiat luna Ianuarie (918) și primii vești dela băeții mei, adică după patrușprezece luni de ruperea legăturilor sufletești. Cu cât dor așteaptă toți ziua revederii noastre !... Sunt bine toți, după zguduirii cumplite însă. Lucian, doctorul, era să cadă victima tifosului negru. Oliviu, cât p'aci să plece în Rusia, pe jos, după ordin firește, — cu alți foști reformați. — Aceea ce ar fi însemnat, că și-ar fi lăsat oasele p'acolo. Horia, cel mai mic, nici nu s'a vindecat de rana căpătată în luptele de la Jiu și întorcându-se pe front, a fost impuș-

cat la brațul drept, aproape de Oituz. A suferit nespun din pricina acestei răni, fiindcă glonțul îi zdrobise nervul principal. Trei luni de zile a stat cu brațul legat în sus. Un chin nemăsurat. Și nici bine de tot nu se făcuse, ceruse superiorilor de a fi trimis iar pe front. Pentru a treia oară. Dorea să ia parte la frumusețea eroică a luptelor de la Mărășești.

Doctorii s'au opus însă, fiind socotit ca invalid... pentru toată viața.

Deși a fost de două ori rănit grav, luând parte la lupte învârsunate, totuși n'a fost decorat nici odată. O nedreptate ce li sa făcut multora. În schimb au fost decorați toți doștii de la sedentari, și cei de la administrație, cari n'au auzit măcar un șuerat de glonț.

Așa s'a intronat *dreptatea* în țara nepotismului și a bizantinilor. Au fost nedreptățiți, cei ce au sângerat în adevăr pentru sfânta cauză a întregirii neamului.

Nu. Din grozăvia tragediei sângeroase, pe care am trăit-o, la noi, nimenea nu s'a folosit de vre-o învățătură. Puternicii zilei, mai ales, au rămas cu vechile apucături, cu dispreț pentru dreptate, cu aceeaș nepăsare pentru durerile altora, cu acelaș egoism brutal, gata de a strivi pe toți, cei ce nu le sunt nepoți.

Și totuși, ce frumos încălzește azi soarele dreptății toate popoarele de-o potrivă !.. De ce numai românul să rămâe refractar, să se con-

placă în năravurile învechite, ne primind poruncile culturii?

Norii negri s'au risipit depe bolta cerului nostru. Trandafirul unui răsărit nou, care se îngână la geana câmpului, să ne lumineze și o renaștere sufletească pe lângă cea națională.

— SFĂRȘIT. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

